

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Մ Ե Ր Գ Ա Ր

ՀԱԼԱԾԱՆՔԻ

ԾՆՈՒՆԴԸ

Քերթուած

(Բ Ա Ս Բ Ի Ի Ս Ե Գ Ե Բ Ե Յ)

Ա.

...Լայր տնչանք է ծնում մեր հոգում,
Ցենչը հալածանք մեզ համար ունի.
Եւ հալածանքը մայր է բազմածին
վեհ հողիների:

(եր. 63):

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՍԳՕԼ

պարսան Գէորգ Ս. Սանտյանցի

1905

891. 99

Վ-35

34

891.99
Մ-35
կար.

14 FEB 2011
11/233
b331

Մ Ա Ր Գ Ա Ր 567

3 20.2.90

891.99 Վերջին օրերը
Մ-35 Վերջին օրերը
Համար 95

20	22/3	68	

ՀԱԼԱԾԱՆՔԻ ԾՆՈՒՆԴԸ

Քերթուած

(Ս. Ա. Ր. Գ. Ա. Ր. Թ.)

Ա.

...Լայր տնչանք է ծնում մեր հոգում,
Ցենչը հալածանք մեզ համար ունի.
Եւ հալածանքը մայր է բազմածին
Վե՛հ հոգիներին:
(Եր. 37):

Центральная библиотека имени
Ленина
№ 19861
Книжка № 19361

ԱԼԷԿՍԱՆԴՐՈՍՅՈՂ

Տպարան Գէորգ Ս. Սանդիսանցի
1905

БЕРЕГИТЕ КНИГУ!

ОНА СЛУЖИТ НЕ ОДНОМУ, А МНОГИМ.

Возвращайте книгу в
срок, чтобы и другие
могли воспользоваться
ею.

25 JUN 2013 833 31

42480

4450000

4450000

Дозволено Цензурою 15 Юля 1905 г. г. Тифлисъ.

3209
40

Բ Ե Ռ Ն Ա Ի Ո Ր Ը.

Ես բեռնաւոր եմ...

Մեծ ուղիների տիտան հասակը ահա չափելով, քրանաթոր, հիւժուած, աղեկէզ ճակտով, ոտքերս մաշուած, ծնկներս զողզոջուն, թախծալից դէմքով, մռայլ ու անհուն ճակատագրի բեռան տակ ճնշուած, ես քուն եմ մտնում... Ահա սև մահուան կարճակեաց քոյրը գիրկը բաց արած, թոյլ բազուկներով տառապած մարմինս ու բռնաբարուած խղճուկ ուղեղս մեղմիկ շոյում է:

Հանգիստ է քունս. օրուայ ահռելի տանջանքներից յետ մի քուն, անուշ նինջ – անվերջ ու անծայր՝ միակ փափագս է: Եւ խեղճ մարմնիս հէզ անդամները կեանքի սոսկալի բեռնից տառապած, ահա մի վայրկեան ազատ շունչ առան: Ու ես քնում եմ երկար ու անվերջ՝ իրան սանձանք մահուանը կցող մի անուշ քնով... Երկար կը լինի, ես այդ չգիտեմ, բայց փափագս այդ է:

Բայց ահա յանկարծ թմրած ուղեղս պինդ կապանքներից յուշիկ բաբախով ոտքի է կանգնում. և

միտքս նիրհուն քնոյ սև քօղը պատռելով փութով,
ուժգին բաղխում է ուղեղիս դուռը և նորա անվերջ
քունը խանգարած ոտքի է հանում դիտելու համար
նոր եկւորների աշխոյժ, յաղթական չքնաղ խմբեր[ժը:
Օհ, սիրուն հիւրեր... անցած օրերիս չքնաղ
պատկերներ...:

Վաղուց մոռացման դազադում պառկած իղձերս
են դորա: Ահա, հմայիչ շղարշն երեսին, յախուռն հրա-
մով մտքիս առաջից հապճեպ ընթացքով առաջ են
վազում: Եւ քնած հոգիս նրանց գեղանի տեսքից ըզ-
մայլած, ահա քրտնաթոր, աչքերը յառած նոցա ե-
րամին հետապնդում է: Եւ թևեր առած՝ իւր հանգըս-
տաբեր քունը մոռնալով նոցա յետևից հեքով թռչում
է: Ու նոցա ճակտին կարօտի համբոյր և հրաժեշտի
ողջոյն կնքելով՝ կրծքիս վանդակում հագիւ բարախող
խեղճ բանտարկեալին հիւր է ուղարկում:

Զքնանդ պատկերներ անցեալ օրերի. թմրած ու-
ղեղս, քնամած միտքս, նիրհով պարփակուած տառա-
պած հոգիս և հառաչարեկ, ճմլուած սիրտս ոտքի
հանեցիր...: Ես ձեզ եմ դիմում: Զանթուած ուղեղիս
դուք սփոփիչներ. տառապած հոգուս դո՛ւք էք եր-
գասու:

Մ Ո Ւ Ս Ա Ն Ե Ր.

Ո՛վ էք, ո՛վ չքնաղ ու վեհ տեսիլներ.
Ո՛վ էք իմ սրտիս թանկագին հիւրեր...:
Ահա իմ նիրհուն հոգուս առաջով

Գունատ ու դժգոյն պատկեր է անցնում:

Ո՛վ ես, ուրուական,
Որքան անծանօթ, այնքան կախարդիչ,
Որ հոգիս այդպէս ալեկոծում ես:
Ո՛վ քեզ շնորհեց այդ իրաւունքը,
Որ սրտիս ծալքերն հետամուտ թափով
Գու խուզարկում ես:

Հոգիս քնած է, ու քնի կարօտ.
Ինչո՞ւ բաղխում ես այդպէս տարօրէն
Նորա դռները:

Թո՛ղ, մի վրդովիւր դու նորա նինջը:
Ա՛հ, չքնաղ տեսիլ, դու ինձ ծանօթ ես: Ու հո-
գիս հագիւ ահա սթափուած քեզ ճանաչում է. նորա
հայելին՝ դու իմ ընկերն ես: Ընկեր վաղեմի. օհ,
գանգս ցնցող, իմ խեղճ ուղեղում պայքար ծնեցիր:
Ահա պատկերդ բարախուն սիրտս ալեկոծ ծովի գոռ
ալիքների հուժկու պայքարի ասպարէզ դարձրեց:

Ու սիրտս մեռած, սիրտս անզգայ ահա կատա-
ղի երկունքով բռնուեց. ու նորա ամուլ, չորցած
արգանդից մի շնաշխարհիկ էակ գոյացաւ:

Էակ է անաչք, բայց սրատես է. ու տիեզերքի
խորշերն է դիտում: Զուրկ է ականջից, բայց նորա
երգի շեշտին ունկնդիր՝ մեզմ հնչիւններից անվերջ
յուզում է: Ու շօշափում է առանց ձեռքերի անհուն
էջերը մաքուր եթերի: Նա լեզու չունի. ու առանց
լեզուի նա զայլալում է անուշ մեղեդի: Նա միշտ
պատմում է զազտնիքն աստղերի ու փառքը երկնի.
և հասկանում է որոտի ձայնը ու թարգման դառնում
սրտի թրթռոցին անվերջ տառապող մեղկ հոգիների:

Ո՛վ ես, խուզարկու դու ամեն սրտի,
 Ո՛վ ես, գաղտնագէտ դու տիեզերքի,
 Որ ծնունդ առար սրտիս արգանդում...
 Ընկերիս հոգուց սրտիս մէջ յանդած
 Դու անմահական սէրն ես վեհապանծ...:

Սէր... բայց դու մենակ չես. ուղեկիցդ ո՞վ է քո-
 դապատ դէմքով: Ահա, արևոր, ահա գառամետոյ՝ դան-
 դաղ քայլերով առաջ է գալիս: Չատ օր է տեսել,
 ահա սպիտակ ճերմակ գլուխը վկայ է դորան: Ահա
 ճակատի ակոսները խոր ինձ յիշեցնում են հրաբուլղի-
 ների՝ ահեղ հարուածից կուրծքը պատանաւած ծեր եր-
 կրագնդի ձորերն անյատակ: Ինչէր չեն տեսել նորա
 աչքերը: դորան ապացոյց ահա թախծալից, խղճալի
 տեսքը: Իբրև թե կազուրկ, կեանքիցը յոգնած նոքա
 թուռուններ յենուած են ցամաք ժայռի խորշերին. ու
 դողդոջում են մահուան երկիւղից՝ նոցա դէմ կանգ-
 նած: նոքա սոսկում են աննշան հողմից, որ ապի-
 կար չէ իւր թոյլ շարժումով նոցա գլորել խոր ան-
 դունդները: Ընկերդ յոգնած է. պատմիր ինձ դու սէր:
 Դանդաղ քայլերը-մանրիկ, աննշան նորա կրծքիցը
 հեր են դուրս քաշում: Հեւուից է գալիս, փայտը
 մաշուած է, ողնաշարը կոր. ո՞վ է, ինձ ասա, ընկերը
 քո նոր:

Վիշտն է դա և քեզ մշտական ընկեր. որտեղից
 դուք գուք այդպէս իրար: Հոգիս դրան էլ, չգիտեմ
 ինչո՞ւ տենչում է լինել այսօր հիւրընկալ: Ու դուք
 անբաժան ընկերներ էք միշտ սկսած այն օրից, երբ
 թշուառ սիրտը առաջին անգամ աշխարհիս վերայ

սկսեց բարախել:

Ընկեր, պատկերդ հմայիչ իմ սրտի խորքում սի-
 ռոյն կեանք տուեց ու գործվալից նորան գուրգուրեց:
 Սէրը իմ սրտում թախիժն ու վիշառ դարձրեց ընկեր.
 նոքա անբաժան ծնունդն են հոգուդ գիղանի դէմքի:
 Քեզ՝ սիրոյ ծնող, սիրոյդ՝ վշտի մայր, վշտին՝
 ինձ դայեակ—ահա ձօնում եմ ձիր արգասիքը... Դուք
 էք իմ մուսան:

Վաղանցուկ կեանքիս դարունը մթնեց
 Ու ծաղիկներս պէս-պէս, գիղանի
 Անվերջ ծանակի առարկայ դարձան:
 Այրոյ արևի:

Կեանքի խորշակը յախուռն, անողոր,
 Գարնան վարդերիս շիրիմ պատրաստեց,
 Ու մոռացութեան յաղթական կոթող
 Նոցա չորացած աճիւնին դրեց:
 Անյագ տենչանքս անմեղ մանկութեան
 Ու հոգիս կրծող խելառ թռիչքը:

Պատանեկութեան,
 Իրանց յաղթական թափից գրկուեցան:
 Իսկ ապագայի հեռու խաւարում
 Անկայուն կեանքի ողբը բերանին,
 Ահա հանգչում է մոլորուած հոգուս:
 Փարոսը վերջին—

Մի գարուն կեանքի յոյսս նոր գարնան:
 Ու հոգիս գրկուած աշխարհիկ կեանքի
 Վերջին խարխուսից,
 Տարուբերում է անծիր երկնքի
 Աննիւթ էջերում:

Եւ թոյլ թներով մահուան դէմ զինուած
Խաւար շիրիմի ճամբան է փնտռում,
Իրան զէնքերը

Լետայի սառն յատակին ուխտած:

Ու մի վայրկեան էլ և նա կորած է,
Բայց գորովագութ դուք զինակիցներ,
Նորան շտապով օգնութեան հասար.

Նա ոյժ է առնում ահա ձեր տեսքից:

Ահա զինաթափ՝ նոր զէնքեր դտած,
Նորից տենչում է յաղթական դուրս գալ
Ենդուլ պայքարից մահուան դէմ մղած....

Ընկեր, սէր ու վիշտ,

Ձեր դաշնակցութեան աննկուն թափը
Հոգուս մէջ ոգի, նոր ոյժ սերմանեց.

Ձեր պատկերները չորցած վարդերիս
Նորից փթթելուն
Եղան ազդարար.

Ու տիեզերքի թաձը խաւարում

Հոգոյս փարոսը լոյսով զինեցին:

Ձեր հետքով ահա սթափուած հոգիս

Յոխորդ տենչերով առաջ է վազում,

Սուրբ ազատութեան կեանքի բարիքից

Առաջին անգամ բաժին առնելու:

Դուք էք իմ մուսան....

ՀԱԼԱԾԱՆՔԻ ԾՆՈՒՆԴԸ

Ա.

Ա Ն Ա Պ Ա Տ Ը.

ապուտակ երկինք ու ջինջ անապատ
Անհուն դարերի շարքերն համբելով,
Միմեանց հայեացքից կարծես սարսափած
Իրար են նայում անքուն աչքերով:

Որպէս վշտաբեկ նորա սիրահար,
Մեծ տիեզերքի թախծութեան նետը
Սրտներում թաղուած,

Անձայն մըմունջով լուռ հառաչում են:
Նայում են իրար ու միշտ թախանձում:

Անապատը չոր՝ արևից խանձուած,
Իրան այլանդակ հոգևարք կուրծքը
Լայնարձակ փռած,

Աչքը դէպի վեր-երկնքին յառած,
Անձայն աղերսի ահռելի հեքով

Փոթորիկ, կայծակ, անձրև է խնդրում:

Կապոյտ երկինքը

Դարաւոր վշտից ցամքած աչքերը

Դէպի ցած թողած,

Մերկ անապատին աղերս է կարգում՝

Կուրծքը զարդարել դալար կանաչով:

Երկինքը կարօտ կանաչ պարտիզի,

Սև ամպն է փափագ հէգ անապատի:

Երկինքը ծաղկի, դաշտը հողի

Տենչով տոշորուած,

Երկունն էլ անգուլթ, երկունն էլ ամուլ՝

Անվերջ դարերի դանդաղ ընթացքը

Դիտելով անփոյթ, ապուշ հայեացքով՝

Մնձայն տնքում են:

Ցողաբեր, կայտառ հողմն է բացակայ...

Հեծեծան, սիրտը ու միտքը վսեմ սրբնթաց կեանքի բիւր ու բազմերանգ ելեէջները անքուն դիտելով միմեանցից հեռու, չար բախտի վճռով իրարից դատուած, անվերջ կոշերով մէկը միւսի նինջն է խանգարում ու քունը յուզում:

Նայում են իրար թախծալից դէմքով, միմեանց աղերսում: Վեհապանձ միտքը տաղտուկ ու անկեանք՝ սրտի թրթռին է յաւէտ սիրահար: Սիրտը վշտարեկ անգեկ մի նաւակ՝ հայեացքը յառաձ մտքի ճակատին ուղի է խնդրում ոտքի ելնելու:

Դարեր դարերին ջերմհրաժեշտի համբոյրներ տալով նոցա կռին են շարունակ ծաղրում: Վեհ միտքը

սրտի, խեղճ սիրտը մտքի անվերջ փափագով շերիմ են մտնում: Հոգին է պակաս:

Բթամիտ ամբոխն ու ծեր հանճարը իրենց գոյութեան առաջին օրից երջանիկ կեանքի ուղին փրնտուելով լուռ հառաչում են: Հանճարն ամբոխից, ամբոխն հանճարից խղճալի դէմքով գուլթ են աղերսում:

Մոլի ամբոխը երջանիկ կեանքի ուղին կորցրած, ճորա անհամբոյր ժայռերի դիմաց զլխակոր, մոլոր, սրտակէզ ճիչով վեհ ճշմարտութեան լապտեր է խընդում ծեր դիտնականից:

Սեպ-սեպ ժայռերի յետևում կանգնած ամբոխի հանդէպ ծեր դիտնականը-անմահ գիտութեան արևը ձեռին, մոլար ամբոխին հուժկու շեշտերով կոչ է առաքում:

Երկունն էլ ամուլ, երկունն էլ անգուլթ, անթիւ տարիներ միմեանց դէմ կանգնած՝ լուռ աղերսում են: Միմեանցից հեռու, իսպառ բաժանուած՝ ամենն իւր համար պատան է կարում:

Ու կեանքը դժբախտ, չոր ու տաղտկալի տանջանքներ միայն երկուսի համար պատրաստած ունի: Թարգմանն է պակաս, Բաբն՝) է բացակայ:

Եւ վայելչութիւնն ու կեանք երջանիկ երկրիս երեսից իսպառ խուսափած, այլևս մեզի այց չեն անելու, քանի ամբոխի ու ծեր հանճարի-սրտի ու մտքի միաւորումից լոյս աշխարհ չգայ վեհափառ հոգին — հոգին սիրավառ:

1) Բար նշանակում է գուն: Սյուէս կոչեց իրան բարեփականութեան հիմնադիրը (Բար ճշմարտութեան):

Բ.

Չ Բ Զ Ս Պ Ա Տ Ը .

Ջեռու, շատ հեռու լայն անսպաստի աւազեայ ծովից, որի ընդարձակ, շիկացած դէմքը անվերջ փռուելով գնում փարուում է կապոյտ երկնքի թանձր փեշերին՝ հեռու, այն կողմը կապոյտ երկնքի ու աւազների յաւիտենական դաշնավայրերից սլատկերը ջոկ է: Արարիչն արդեօք բռնի, քմահաճ չարամտութեամբ ծաղրել կամեցաւ խեղճ երկրագնդի հսկայ տիպարը: Այնտեղ այլ պատկեր, այլ կեանք էր տիրում:

Ահա բարձրաբերձ հսկայ լեռների սէզ կատարները յաւերժական ձեան հաստ քուլանների վիթխարի գլխարկ գլուխը կոխած, իրանց դարաւոր անյագ պապակին դազազ են հիւսում: Բայց սրտներն այրւած, կուրծքը տառապած բարդ քուլանների բեռան ճնշումից՝ մեղմ հեկեկանքով անվերջ գայլոյթի արցունք են ցայտում իրանց փեշերից: Եւ արցունքները վճիտ, սառնորակ, նոցա ծերացած կմաղք-այտերից միշտ գլորուելով դէպի անդունդը, գրկում են իրար. առանձնութիւնը ու ժի ժխտիչ է. ու դաշն են կապում, որ կարողանան բնութեան մոլի ինքնակալութեան

ամուր կապիրը իսպառ քայքայել: Եւ կաթիլ կաթիլ արցունքից կազմած հսկայ գետերը ամուր լեռների կուրծքը ճեղքելով դէպի ընդարձակ ու ազատ դաշտն են փութով ընթանում: Ու միշտ վազում են: վազում են նոքա կատար ածելու վեհ ինքնակալի հուժկու բնութեան անքակտ օրէնքը: Նոքա վազում են յագեցնելու իրանց անսպառ, յաւէտ ապրելու անիմաստ տենչը: Ու կապոյտ ովկիանն իւր սպառնալից վիթխարի հայեացքն դէպի լեռների սեպ գագաթները բարկացայտ յառած՝ նոցա կտակած իրան աւանդը յետ է պահանջում: Եւ հսկայ սարերն ամօթի թանձրը, անթափանց քողը դէմքերին փռած, նորա հայեացքի սարսափը սրտին, անվերջ արցունք են նորան ուղարկում:

Այնտեղ, լեռների սէզ գագաթներին ու անդնդախոր լայն լայն ձորերի մութ, մշտամրմունջ խոր յատակներում տարագիր քաջքեր, յոխորդ տիտաններ հսկայ խաղերի ու պայքարների արիւնտ մարտի դաշտ են յօրինում:

Այնտեղ, սոսկալի նոցա գոռոցից գետը սարսափած, իրան թևերը շուտափոյթ վազքով շուրջը հաւաքած, անդունդի միջն է դիակը նետում շնչասպառ ճեմով: Այնտեղ երկինքը բարկացայտ շեշտով կարկուտ ու կայծակ, անձրև է շարտում: Եւ ի պատասխան նորա արշաւին՝ ծերունի հսկան վիրաւոր կուրծքը յանկարծ պատռելով, իւր ծոցում թաղուած գայլոյթի թոյնը անեղ շառաշով երկինք է նետում: Գայծակ, փոթորիկ, հրաբուլխ, կարկուտ յաւիտենական կռուի սուսերը ձեռներին առած մի օրհասական

դազմ են մղում:

Ու մերթ երկինքը յաղթուած երկրի տիտան ուժերից, վշտի թանձրամած քողով պատում է իրան երեսը և արցունքների հեղեղէ թափում, անողոք երկրի շիկացած կուրծքը ու գեհեն դարձած սիրտն ամոքելու: Եւ մերթ երկիրը յաղթուած սոսկալի անվերջ պայքարում, թարմ մամուռների ու հսկայ կաղնու բիւր արմատների թանձր սաւանն է փռում իւր դէմքի անթիւ վէրքերին:

Այնտեղ, անթափանց, կոյս անապատի մուժն խորշերում առիւծն ու վագրը գոյութեան կռուի անխախտ օրէնքն են միշտ յաւերժացնում: Այնտեղ բընուածինն իւր սին պճրանքով երջանիկ կեանքի ու շուայութեան քարոզ է խօսում:

Երկինքն այնտեղից՝ մերթ իւր ընկճումից գայրոյրթի հառաչ, մերթ յոխորդացած իւր յալթանակով, սնապարծութեան քահ քահ է զրկում դէպի խրդճալի մեղկ ուլազիսի կարճաշունչ կեանքը:

4.

Ո Վ Ա Ջ Ի Ս Ը.

Երկացած, թրծուն, չոր աւազների անթիւ բազմութեան բաճկոնը հագած, խեղճ ուլազիսը շարքաշ օրերի տաղտուկ ու դանդաղ ծանր անիւններն է մեղմ պտտեցնում: Աւուակը այնտեղ իւր ծնուած օրից մահւան երկիւղի դառն երկունքով է հազիւ խոխոջում: Փորրիկ ծառները խորշակի անից միշտ դողդողում են և տերևները հազիւ կեանք առած մահւան ղեղնագոյն զգեստն են հագնում: Ու սաղարթները անբախտ թթինու յար սարսափելով չոր անապատի այլանդակ տեսքից, սոսկում են նորա դաժան հայեացքից, և գլուխները դէպի ցած թեքած, մօտակայ առուի ու կանաչների խաբուսիկ յուսով են մխիթարում: Ու շեն լգիտակցում անապատային սև մեռելութեան ներկայութիւնը:

Այնտեղ ղեղնաւուն չոր կանաչները յաւիտենական ողբ են յօրինում նիհար վարդերի, թարշամած ծաղկի շերիմի վերայ: Ամեն կենդանի իւր սահմանն ունի, որից անցնելը ցնորք է թւում և որի շէմքին մահուան երկիւղի ազդն է զբոշմուած: Այնտեղ բոլորն են սահմա-

նով ապրում, սահմանը այնտեղ բռնակալ ոյժ է:

Բայց բնութիւնը իբրև բարև հայր, որ իւր մանկիկին գնդակ է տալիս իրան թփելու՝ սիրում է զինել իւր հէգ գաւակին իրան հետ պայքար մտնելու համար. և հմուտ կուող, պայքարը սիրող արարածներից ամենազօրը նա ճանաչում է երկոտ կենդանուն:

Ու հին, վաղեմի ժամանակներից հէգ ովազիսի նեղ շրջափակում կացինը ձեռին տառապող մարդը թոյլ հարուածներ էր տեղում բնութեան բուժ ճիւղաններին՝ կեանքի աւերիչ: Բայց նա էլ երկչոտ՝ աւազի դժգոյն տեսքից գանելով մահից դողում էր: Եւ մերթ վշտարեկ բեռը քաշելիս, մերթ անուրջների գունատ արգանդում ականջը լարած տենչում է լսել հողմերից քշուած կախարդիչ ձայներ: Ու նորա հոգին անվերջ կարօտի տենչանք է երկնում դէպի ըստեղծողն չքնաղ հնչիւնի:

Եւ հնչիւնները անուշ, երջանիկ, բերկրալից կեանքի շարականների թոյլ բեկորներն են, որ ծրնունդ առած ճոխ շրջապատի լեռների գլխին, հողմերին հեծած թռչում են դէպի խեղճ ովազիսի՝ նեղ սահմաններում մահուան երկիւղի գոգում տառապող թշուառ հիւրերը, երջանիկ կեանքի աւետիք տալու: Եւ հնչիւնները ծնուած սարերի ազատ կատարին, մինչև աւազեայ բիւր հատիկները անվերջ համբելով մեզմ ովազիսի կրծքին փարուելը, մահուան երկիւղի դգեստ են հագնում:

Բայց ովազիսը յաւէտ տենչում է. Անգոր առուակը՝ հողմի շրթունքից լեռները ճեղքող հզօր գետերի գո-

չիւնն է լսում: Լալկան ուռենին խորշակի միջից հսկայ կաղնիի սօսափման մի թոյլ շեշտն է կլանում: Վախկոտ նապաստակն գիշերուայ կէսին քունը խանգարած, ականջն է խլշում՝ թէ գուցէ ինքն էլ հողմերի բերած խօսքի բեռներից բաժին ստանայ:

Եւ մարդը այնտեղ անյազ, անսփոփ՝ դրսի ձայների օրօր է տենչում, իւր մեղկ մարմնի դողացող ջղերն ամրապնդելու. ու միշտ է տենչում: Գիշերն անկողնում անուրջների մէջ, ցերեկը հանգիստ առուի մօտ նստած, կամ նապաստակի համեղ պատառը բերան տանելիս, նա ականջները պատրաստ է պահում, հողմից խլելու անուշիկ ձայներ: Նա կարօտում է թէ առիւծների հզօր մաունչին, թէ ջրվէժների յախուռն երգերին. թէ հրաբուլխի, կայծակի, շանթի անեղ հարուածին և թէ երկոտնեայ փոքրիկ հսկայի անվերջ պայքարի յոխորդ շեշտերին:

3909
40

Դ.

Մ Ե Ն Ա Ի Ո Ր Ը.

Քանի սերունդներ տենչանքով մեռան: Անցաւ ժամանակ և ովազիսի հէզ բնիկները աշակերտ դարձան մեծ անապատին: Ու աւագների անշարժ հատիկից օրինակ առած, փոքրիկ վտակը թափը կորցրած՝ ճահիճ ստեղծեց: Մարզը մոռացաւ կարմիր ու փրթթան վարդի կարօտը: Եւ ուռիները ճիւղերը կախած՝ չուզեցին լսել հողմի ծալքերում ամուր ծրարած իրանց քոյրերի ջերմ բարենների մեղմիկ փսփսոցը: Քաջ առիւծների թոյլ սերունդները անամուլ հրկնքի հայեացքին ընտել՝ չուզեցին հողմի թոյլ հնչիւնների խաբուսիկ յուսով մինչև վերջ ապրել:

Ու մարդիկ այնտեղ՝ շուրջը անապատ, առաջը ճահիճ, կողքին թառամած — հագիւ հազ շնչող ծառներ ու կանաչ, վերը միշտ ապուշ, կապուտակ հրկինք, մոռացան արեւը՝ փայլակ-կայծակից, բնութեան անհղ փոթորիկներից իրանց աւետիք բերող շեշտերի...: Դարեր ապրեցան առանց զգալու: Դարերը դանդաղ գլորում էին:

Եւ մէկը միայն մերկ անապատի մեղկ զաւակ-

ներից իւր սրտի խորքում անյագ կարօտը սիրով փայփայեց, և ճակատագրի որոշմանը դէմ՝ ուզեցաւ թռչել դէպ անյայտ հեռուն, մտքի թևերով անվերջ սաւառնել հօրիզոններում ու խորասուզուել տիեզերական զաղտնիքների մէջ: Բայց նորա լեզուն աղուալսօս, թոթով՝ երբ որ պատմում էր իւր գիշերային անուրջների մէջ տեսած աննման ու չնաշխարհիկ բիւր տեսիլներից, բոլորը մէկտեղ — անապատ, ճահիճ, խոտերն ու արմաւ, երկինք, հօրիզոն և բազմութիւնը իւր նմանների՝ նորան ծանակի, կծու ծաղրանքի էին ննթարկում: Իսկ նա միշտ անյագ, ու միշտ տենչացող՝ ելնում էր ծառը հեռուն դիտելու. և աչքն էր փակում շուրջը նայելիս, գարշահոտ ճահիճի գոլորշուց զգուած: Կէս պիշիւրներին նա դուրս էր գալիս լսելու դորտի անվերջ կրկնոցը՝ իւր սրտի ձայնին զուցէ պատասխան նոցանից լսէր: Եւ երեկոյեան երբ հողմն էր փչում, նա միշտ բլուրի գագաթին՝ կանգնած՝ սրտի ականջը սաստիկ լարում էր, նորա բազմաթիւ խորշերը լցնել քամիի բերած՝ զուցէ սխալմամբ՝ չըքնաղ շեշտերով:

Ու այն շեշտերը՝ հողմի ծրարում, նրա խեղճ հողին ալեկոծում են: Այնտեղ նա կանգնած հողմերի դիմաց, արոփող քրտով անվերջ լսում էր հեռուից, շատ հեռուից-դատարկ ու անծայր հօրիզոններից շատ հեռու թաղուած պայքարի ձայնը — ծառի սօսափիւն, առուի խոխոջը, ջրվճիի զոշը, առիւծի մըռունչ ու տիտանների սրի շառաչը, և նոցա միջից մուրճերի անվերջ, թոյլ ու տաղտկալի, բայց յաղթանակող ծանր հարուածը: Ու նորա տենչն էր մաս-

նակից լինել այդ օրհասական յախուռն պայքարին։
Ու շրջապատը հալածեց նորան։ Նա մնաց մե-
նակ. ատեց բոլորին. իրան վշտերը սարին սլահ տուեց,
ու ծանր ժայռը իւր սրտում թաղուած բիւր փա-
փազներէ շիրիմին դրեց։ Այսպէս նա անցուց մի մա-
նուկ հասակ՝ լի սին տենչանքով. լի սին փափազով,
ու յուսահատուած աչքերը յառեց իրան սպասող
դանդաղկոտ մահուան։

Ե.

Կ Ա Ր Ա Ի Ա Ն Ը.

Յերեկուայ տապից խոնջած մարմինը հազիւ
կազդուրած, լուռնի մեղմ լոյսը իրեն առաջնորդ՝
շարժուել սկսեց մեծ կարաւանը։ Աստղերն ուղե-
ցոյց, լուսինը փարոս նա ընտրելով ճանապարհ ըն-
կաւ։ Մերկ անապատի բնակիչները դարաւոր նիրհից
յանկարծ սթափուած, ականջնին սրած ունկնդրում
են անծանօթ ձայնին։ Բախտաւոր լուսինն երջանիկ
ժպտով իւր պարտուած քրոջ-քնած արևի նահանջն
է ծաղրում և իւր համախոհ բիւր ընկերներին հան-
դէս կոչելով, իւր յաղթանակն է տօնել ցանկանում։

Եւ անապատը — տիեզերական խորին լռութեան
աւանդապահը իբրև յանցապարտ, ոճիւր տեսնելու
դերը ստանձնած՝ կիսախուփ աչքով վկայ է դառնում
ճակատագրից իրեն յանձնուած ուխտի քայքայման։

Եւ աւազները, կարծես, գիտակից իրանց երզումի
խսպառ կործանման, սոսկում են իրանց նիրհը խան-
գարող զանգակի ձայնից։ Ու արեղակի վառ ճառա-
գայթի անհետ թաղումից համարձակութեան թոյլ
նետով զինուած, ուզում են մնալ անմասն ոճիրին

— իրանց՝ լուսթեան տշակերտ դարձած՝ օկանջին հասնող դանդաղ շեշտերը միմեանց են տալիս, հեռու վանելով դէպ հօրիզոնի անծայր դագաղը։ Ու զանգակների մեղմ զօղանջիւնը բաղխուելով օդի նիրհուն շերտերին ալիկոծում է լուռ հօրիզոնը և իւր տատանման անզօր նետերով նորա շերտերը դանդաղ համբելով, առաջ է գնում, մինչև շնչասպառ դետին փոռելը։

Մեծ կարաւանի անհոգ տէրերը մերկ անտպատի նիրհը ծաղրելով երկնի ու երկրի պայքարն են պատմում։ Ուղղիրը հպարտ իրանց բեռներով՝ արհամարանքի ժպիտն աչքերին գլուխնին տնկած, ծանր քայլերով առաջ են գնում. և հայեացքները մութ հօրիզոնի կրծքին յառելով՝ մեծ ովազիսն են տեսնել ցանկանում։

Ցերեկ ու գիշեր, արև ու լուսին բազմաթիւ անգամ միմեանց հրաժեշտ ու ողջոյն տուին, մինչ կարաւանը ուժասպառ, յոգնած՝ հանդիստ շունչ առաւ մեծ ովազիսի առուակի ափին։ Եւ ովազիսը իւր որդիներով քնոյ անկողնից ոտքի կանգնեցաւ ողջոյն առնելու հեռու աշխարհից։

Մենաւորը հէզ բաբախուն սրտով նորեկ հիւրերի շարքերում փնտռեց մի վեհագն հոգի, կրծքի ամրակուռ ժայռերի տակից վաշտ վաշտ վշտերը իջրև հրաբուլիս նորա ականջին ի լուր թափելու։ Մեծ կարաւանի ուղեկիցները իրենց լուրերի ծրարը բացած, անփոյթ պատմեցին լեռան ու գետի, երկնի ու երկրի, ծովի, փոթորկի անվերջ պայքարը— հեռու աշխարհի սրընթաց կեանքի հլէճները։ Պատմեցին նորա հոխ

շրջապատի սլերճափառ կեանքը ու անապատի ծաղրեցին կեանքը— մեռած ու գունատ։ Եւ ովազիսի բընակիչները հազիւ սթափուած՝ իրանց դադաղը տեսան տուաջնին։

Ովազիսն յանկարծ ալիկոծուեցաւ...
Ու նորից քնեց։

|||

||

2.

Ե Վ Ի Ո Ր Ը.

Ազատ լեռների հովերին կարօտ, անապատային խորշակից զգուած կարաւանն նորից ոտքի կանգնեցաւ: Լեռան զովասուն օդերին սովրած, նա չը դիմացաւ լերկ անապատի կիզիչ արևին, ու իւր բեռները այնտեղ թողնելով, նորից իւր ճամբան — ճոխ շրջապատի ուղին դուրս եկաւ: Եւ ովագիսը բարի երթ մաղթեց: Բայց կարաւանի ուղեկիցներից մի թըրթուռն հոգի, մի սիրտ բաբախուն քմահաճ կամքով ուղեց մինչև վերջ հիւր մնալ այնտեղ:

«Իմ հրաժեշտի ողջոյնը տուէք ազատ լեռների վեհ կատարներին — ասաց վիրաւոր սրտի հառաչով իւր ընկերներին:

«Ասացէք, այնտեղ, ամպշող երկնքին, որ ես նորանից թէն շատ հեռու վճռեցի մեռնել, բայց մոռացութեան սև ուրուականը չէ կարող մօտ գալ երբէք իմ հոգուն: Ասացէք խրոխտ լեռների խմբին, որ ես այս արձակ, լայն անապատում միշտ պիտի յիշեմ մանուկ օրերիս անմեղ կատակը նոցա ծառազարդ նեղ ծըմակներում»:

«Ճահճի մօտ կանգնած ես պիտի լսեմ անուշ կարկաչը վճիտ առուակի: ու չոր խոտերի գունատ ստուերում պիտի համարեմ բնիկ աշխարհիս կարմիր վարդերը:

«Անդարձ անջատման համբոյրս տուէք, մանուկ օրերի անհոգ խնջոյքում ինձ հետ թռչկոտող մտերիմներիս:

«Ասացէք նոցա, իրանց պայքարի ելեէջներում քրտնաթոր ճակտով կռիւ մղելիս, թող չմոռանան ազատ, տենչալի կռուի դաշտերում՝ բուժ սրով զինւած հեռաւոր երկրում միայնակ կուող իրանց մտերմի հէգ ուրուականը:

«Ասացէք նոցա, մեծ անապատի եթէ խորշակը կուրութեան քօղը՝ թանձր ու խաւար՝ փոէ աչքերիս, ես այդ թանձրամած քօղի յետևում միշտ պիտի տեսնեմ նոցա պատկերը. եթէ այստեղի մեծ լուսթիւնը ամուր խցանով փակէ ականջներս, ես այդ լուսթեան մեռած էջերից նոցա երջանիկ, աշխոյժ երգերի ձայնը կը լսեմ:

«Ասացէք, եթէ մի դաժան բախտի ծանր հարւածով, նոցանից անջատ, այս ովագիսում ես շիրիմ փռեմ, իմ քնած սիրտը սնար պիտ դարձնեմ նոցա անմոռաց յիշատակների գեղանի դէմքին:

«Ասացէք, այնտեղ — երջանիկ կեանքի կռուի ովկիանում անվերջ մարտնչող իմ ընկերներին — մտնեմ եմ այստեղ, անապատի մէջ. չեմ սիրում խորշակ, անամպ երկինքը, ամուլ անապատն ու խոպան դաշտը. փոթորկին սովոր՝ ատում եմ մահուան դազաղը նետող այս լուսթիւնը, բայց փափագում եմ ես այս-

տեղ ապրել: Մեծ անապատի քարացած ծովի նիրհը խոնդաբերո՞ղ՝ ես մի մեղմ սիրք եմ. իմ անզօր ու թոյլ, համեստ ընթացքով՝ մահուան անկողնում մրափող ալեաց յաւիտենական, հանդիսա ու անուշ նիրհը խանգարել՝ ինձ վիճակուած է աշխարհ տեսնելուս առաջին օրից:

«Ասացէք նոցա, եթէ թուիչքս բաղխուելով յանկարծ ծով անապատի քար ալիքները հսկայ պատերին, անոյժ ու լքեալ մահուան անկողին փնտռելու լինի՝ չմոռանան իրանց հզօր շեշտերով այն սէզ լեռներից ոյժ առաքելու:

«Իսկ եթէ յանկարծ հզօր շեշտերի միշտ կարօտ մնալ, ճակատադրից ինձ վիճակուած է. եթէ շեշտերը շիրիմս միայն երջանկացնեն իրանց սիրակէզ տաք համբոյրներով. այնժամ, առացէք, թող ընկերներես բազմութան սիջից գոնէ մի հոգի փափազ ունենայ մեծ անապատի լռակեաց կրճքում անզօր բաբախող մանաւոր սրտին ողջոյն բերելու...»:

Եւ կարաւանը ճանապարհ ընկաւ, նորեկի սրտի վշտի լեռները իրան բեռ շինած: Նորեկը տխուր դուրս եկաւ նորան ողջերթ մազթելու, և արտասուքով ճանապարհ զրեց. ու իւր թախծապատ, նիհար աչքերը նոցա ընթացքին շաբունակ յառած՝ մեղմիկ դիտում էր, մինչև որ քօղը լայն հօրիզոնի իրան փշերով յաւիտեան ծածկեց նորա աչքերից ուղղերի երկար ու անվերջ շարքը:

Է:

Ս Ա Ղ Մ Ե Ր .

Ահա ովազիսն իւր բնիկներով հեռաւոր երկրից եկած նորեկի աչքի առաջն է: Հետախոյզ մտքով մենաւոր հոգին մօտեցաւ նորան ու հարց է տալիս: «Ինչո՞ւ մնացիր, շինի՞ արդեօք, քո ընկերները բոլոր պատմածը ստի էր հիւսուածք: Իսկապէս արդեօք մեր շրջապատը պերճութեան ծոցում ազատ յողում է. և նա զին չունի, միթէ, քեզ համար. թէ կեանքը այնտեղ աւելի վատթար՝ քեզի յորդորեց մի նոր կեանք փնտռել: Այնտեղի ցրտից քո մրսած հոգին տաք ովազիսի գրկում ցանկացաւ սպաստան փնտռել»:

Նկար.

Ըմեն տեղ կեանքը իրան գինն ունի. կեանքը տահուն է, որպէս վաղանցուկ երազի մի էջ. բայց այն օրուանից, երբ մարդը վստահ իրան հանճարին, սկսեց կեանքի խորշերը քննել՝ նա գարձաւ մի բեռ և մարդիկ իրենք բեռ յօրինեցին ու տակը մտած իրանց ոյժերը ցանկացան փորձել: Եւ ամեն մէկը իւր բեռը գտաւ ու բեռանն ընտել բնութեան գէմը

կուռի դուրս եկաւ: Բայց վատոյժ մարդիկ կուռից սարսափած՝ բեռը ձգեցին, անապատ փախան:

Մենաւոր.

Ուրեմն դո՛ւ էլ փախստական ես. մարտի գոռ դաշտում զէնքերդ թողած քաջ ընկերներիդ. նոցա շարքերից փախար սարսափած:

Նկար.

Ով որ կուռում է, նա բնութիւնից իրեն կտակած դերն է կատարում: Կոխը միակ ազատ ուղին է, որ մարդոց իբրև լուսատու փարոս, առաջնորդում է դէպի մի անյայտ, բայց վեհ նպատակ. բայց երբ մի հողի՝ բիւր զինւորներից կազմած շարքի մէջ սուսերը ձեռքին կուռի է ելնում, այդ չէ ապացոյց նորս վեհ կոչման ուղին դանկուն:

Միթէ նաւակը գետի ալիքին իւր բունը յենած նորա ընթացքով առաջ վազելիս՝ խիզախ քաջութեան մի օրինակ է. ընթացքը փոխիք գետին հակառակ, տես նա կարող է ալիքների դէմ կուռի դուրս ելնել ու իրան համար ճանապահ հարթել: Հոսանքին ընդդէմ, յորդահոս գետի կուրծքը պատուելով եթէ նա գնայ՝ ուժգին յորձանքը արհամարելով, այնժամ մենք կասենք որ նա կուռում է:

Եւ շրջապատի անդուլ պայքարում զէնքը իմ ձեռքին երբ կուռում էի, ներքին մի խուլ ձայն կարծես ասում էր. «այդ կուռի ուղին վաղուց էր սխալութիւն, կամայ, ակամայ պիտի կուռէիր: Կարող ես ուրոյն պայքար ստեղծել. մահուան դազադում հան-

զիստ մրափող խեղճ հողիներին կարող ես զէնք տալ կուռի ելնելու: Անապատ մտիւր, այնտեղ էլ կուռի ու իրարանցման որոմ սերմանիր, ու խիղճդ հանդիստ կարող ես ասել՝ քեզ յանձնած պարտքը կատարած եցիր:

Թողեցի այնտեղ կոխը պատրաստ, մի նոր ու հանդիստ կեանք փնտուհցի՝ կոխ ստեղծել իմ թոյլ ուժերով:

Մենաւոր. |||

Բայց դու վստահ ես, որ մեռած հողին վերջին ջղաձիգ ցնցումով ուժգին ոտքի կը կանգնի կոխ մրդելու. դու սոսկ մի հողի՝ կարող ես անծայր անապատի մէջ մի հսկայ պայքար — կոխ յօրինել: Եւ միթէ մարդը իւր թոյլ ուժերով կարող է դուրս գալ ճակատագրից իրեն որոշուած կեանքը փոխելու: Մարդը մի սարուկ ճակատագրին՝ նրա սահմանած ուղին եղծելով սրբապղծութիւն չէ անում արդեօք:

Նկար.

Վատոյժ, թուլասիրտ, կուռից խուսափած խեղճ մարդիկ միայն եղան հեղինակ ճակատագրի անխախտ օրէնքի: Տես, սնայպատը՝ որին աւանդ էր մեծ լուսթիւնը ու մահը անշարժ — ինչպէս իւր կրծքում զազոնի փայփայից ու կեանք ստեղծեց. բիւր աւազների շրջանակի մէջ ովազիսն ինչպէս ապրել կամեցաւ:

Խեղճ, ստրուկ մարդիկ, ձեր խղճի ազատ ձայնը խեղդելու մի անգօր ճիգով ճակատագիրն էք յանցապարտ դարձնում: Վեհ բնութիւնը բոլորին զինեց,

բայց մարդիկ սնարդ՝ դենքերը թողած, անձնատուր եղան իրանց նմանին:

Ունիս բազուկներ—անձդ պաշտպանող, զօրեղ միտք, հոգի ու սիրտ զգայուն՝ ազատ աշխարհին տիրելու համար: Դուրս եկ կուռի դաշտ, մարտնչիր, ընկեր, այդ է ճանապարհն մեր խղճով կեանքի վեհ նպատակի:

Մենասար.

Երբ թմրած հոգիս լուռ անապատի մթութեան ծոցում կամազուրկ, անթե թափառումներով սնար էր փնտռում. երբ կեանքը դժգոյն՝ սև ուրուսականի սքեմը հագած իրան այլանդակ դէմքն էր ցոյց տալիս. կամ երբ խորշակը իրան մահաբեռ, քնարբու շնչով կեանքիս գեղանի հասկն էր սեւցնում... մի գնդունի պալքար՝ անյայտ, անծանօթ, բայց շատ միրելի՛ կրծքիս տակ յանկարծ սկսում էր եռալ. և քնած հոգոյս մարած աչքերը ձիգն էին թափում՝ մահունան սքեմի ծալքերի տակից մի շնաշխարհիկ ճառագայթ գտնել. և հոգիս հիւանդ, լուռ տատանումով, ականջը սրած խորշակի միջից տենչում էր լսել սիրելի շեշտեր .. անյայտ ու օտար, անհասկանալի, բայց ինձ կախարդող, զրաւիչ ձայներ:

Սրդեօք պայքարի արձագանգը չէր, որ պիշիք ցերեկ բանտարկուած սրտիս քունը խանգարած՝ երան տանջում էր իրան կոշերով. և հոգիս սնուած մեծ անապատի լուռ ու քնարիւր մահուան երգիւղով, կեանքի անօթից միշտ փափագում էր սնունդ անապատի:

Բայց բախտը անդուլթ, չարանենդ ժպտով ինձ մի կեանք գծեց նման սև մահին, որի սահմանում անօդ ու անլոյս՝ առաջին օրից տառապանքն ընկաւ խեղճ հոգուս բաժին:

Ու ևս տուչորուած անյայտ շեշտերի լուծման տենչանքով, անվերջ դարունների դանդաղ համբեցի. և քնած հոգիս լքուած, յուսահատ՝ զոգաղը ընտրեց իրան ապաւէն:

Հեռու աշխարհից բերած նոր զարնան խարուսիկ յուսով դու կամենում ես նոր կեանք ներշնչել մահունան գիրկն ընկած իմ մեռած հոգուն. բայց դա ցնորք չէ, ես չեմ հաւատում...

Նկար.

Դու չես հաւատում. միթէ մոռոցար մանուկ օրերիդ անկեղծ ըլձերը. և նորա միթէ դաժան հարւածով գերեզման մտան դեռ կեանք չը տեսած:

Բայց արա հոգուդ քնած աչքերը. սիրտդ ուղեւոր, միտքդ ուղեցոյց ու կամքդ նոցա հզօր դեկավար՝ անվեհեր ճեմով առաջ ցնթացիր. պայքարն առաջդ է, մանուկ օրերիդ ըլձերին թարդման՝ անհանգնած հոգ. առաջ սլանանք ձեռք ձեռքի տուած լոյս փնտուելու թրինոտ մարտում. լոյսը սիրում է իրան հիւրերին արիւնից հիւսուած կարմիր քօղի տակ այցի կոշելու. Երիւնն է միակ նորա ճանապարհ:

Մենասար.

Ըլձերս թաղուած... Ենայ շիրիմին իմ թաղող հոգին դարձաւ սոսկ հսկիչ. եւ ինչ է մնում իմ աչքի

առաջ — մի կեանք դժնդակ՝ մահուան պատկերով, որ խղճուկ հոգոյս գերագոյն նուէր սոսկումն է բերում: Ողջ կեանքս անցաւ լոկ անուրջնեղով և սրտիս անթիւ անուշ ըղձերը անհետ չքացան միրաժի նման: Չարն յաղթանակեց, իմ մէջ թողնելով ծանակի համար, լոկ յիշողութիւնն անցած օրերիս:

Ես էլ կեանք չունիմ, քո ուզին բռնիր. դու այս վայրկենիս իմ հոգու համար մի անկոչ հիւր ես. հոգիս թախժութեան մրուրը ծծած՝ քո վառ խօսքերից չէ կարող յանկարծ մահուան պինդ գրկից աչքերը բանալ:

Ո՛ւր էիր այնժամ, երբ հոգմի դիմաց անքուն գիշերներ կանգնած գլխաբաց, նորա շվտոցից իմ մանուկ հոգին տենչում էր անմահ շեշտեր կլանել: Չատ յապաղեցար. վստուց պիտ գայիր քողցս յագեցնել, երբ հոգիս կայտառ՝ դեռ ընդունակ էր ազատ խոյանքներ ու թռիչք գործել: Այժմ շատ ուշ է. ես մահուան գիրկն եմ ու մահին ընկեր: Դեռ ով գիտում մանուկ հոգիներ չափազանց շատ կան, որ չեն ճաշակել մահուան դառնադի թոյնի բաժակից. փնտռիր դու նոցա ու քո խօսքերով նոցա սրտերը ազատ պայքարի առպարէզ արա:

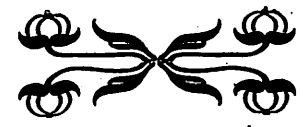
Մանուկ ըղձերս. ասա ինձ, ինչպէս կարող են նորա ապրել իմ հոգում, քանի որ հոգիս այլևս չունի մի կաթիլ անգամ կենսատու հիւթից, նոցա շըրթունքը կեանքով ցօղելու:

Եկար.

Ե՛կ ինձ հետ մէկտեղ, հոգիդ միշտ անմահ՝ քնած է միայն:

Մենասար.

Ո՛չ, ո՛վ ուզուր. քո հզօր ձայնը չէ կարող եղծել ճակատագրի բիրտ որոշումը. կուրծքս վշտաբեկ՝ հողի զովարար հաստաշերտ սքեմ ուզում է հագնել, իրան իղձերը՝ վաղուց կտակած նորա խնամքին:

Ը.

Տ Ա Ն Տ Ա Լ Ո Ս.

Մեղկ ովագիսի անկոչ մարգարէն հէզ մենա-
ւորին հրաժեշտ տալով, ցուպը ձեռքն առած ասպա-
րէզ իջաւ ամբոխի սրտում սերմեր ցանելու: Ամբոխը
ապշած նորեկի տեսքից, ականջը սրած նորան խում
էր: Նա այսպէս սկսեց:

«Մեծ աստուածներին իւր ամբիծ վարքով սի-
րելի եղաւ, ըստ հին պատմութեան, մի ծեր թագա-
ւոր. ու Լիզիայի Տանտալ արքային հին աստուած-
ները երկինք հանեցին իրանց երջանիկ, անմահ խըն-
ջոյքին յաւէտ մասնակից անելու համար-իբրև վարձ
նորա բիւր ծառայութեանց երկնի ու երկրի հզօր
տէրերին: Բայց նորա հոգին աշխարհից զատուած,
մարդկանցից հեռու՝ եթերի կեանքին անընտել մնաց.
անիղձ դրախտի անփափագ կեանքը նորա խեղճ հո-
գուն տաղտուկ թուեցաւ. և չնաշխարհիկ հրեղէնների
անմահ կաճառում ցաւոտ երկրի վշտալից կեանքի
անվերջ փափագով նա տոչորուում էր: Ու նա ծնկաչոզ
մեծ աստուածներից հրաման խնդրեց, երբեմն երբեմն
այցի ելնելու իւր նմաններին երկրի վերայ: Եւ աստ-

ւածների ու տիեզերքի մութ դաղտնիքները մար-
դոց ականջին սկսեց փսփսալ: Բայց ամենագէտ աստ-
ւածներն հզօր՝ անհուն բարկութեան զայրոյթով
լցուած՝ նորա դաւաճան, անհանգիստ հոգին երկնի
բարձունքից անեղ որոտով երկրի խորքը - դժոխք
դրկեցին, սոսկալի վճիռ դատապարտութեան կնքե-
լով նորա ըմբօստ ճակատին: Տանտալ արքայի ստա-
հակ հոգին դատապարտուեցաւ միշտ տառապելու
դժոխքի սրտում բիրտ անյագութեան սուր ճիրան-
ներից: Վճիռ առուակը պատած արքայի մերկ սը-
րունքները՝ շոյում էր մեղմիկ նորա ծնկները. և խըն-
ձորենին իւր հասուն բերքի գեղանի փունջը տարու-
բերում էր նորա տենչապատ աչքերի առաջ: Եւ ան-
յագ արքան պապակ շրթունքը երբ մօտ էր տանում
զով ալիքներին՝ նորա շուտափոյթ ցամաքում էին,
ու երբ յոգնատանջ ձեռքն էր մօտեցնում հասուն
մրգերին, նորա սարսափած դէպի վեր էին սլանում յան-
կարծ: Թշուառ Տանտալը դատապարտուեցաւ անյագ
տանջուելու դժոխքի Կոզում, բայց նորա հոգին իւր
խոր տանջանքից երբեմն սթափուած՝ իւր երջանկու-
թեան՝ վեհ գիտակցութեան բաժակն էր ըմպում:

«Ու գուցէ մի օր հրկրի գաճաճ աստուածներն
հզօր յաւէտ տանջուելու վճիռը կարգան իմ ըմբօստ
գլխին և ես տառապեմ երկրի դժոխքի մթին խոր-
շերում. բայց հոգիս անմահ՝ արհամարհանքի երջա-
նիկ ժպտով պիտի յոխորդայ, որ կարողացաւ մեծ
աստուածների հզօր գայտնի, ոսկեհուռ թագի ու
մարգարտապատ անխորտակ գահի գաղտնիքը պատ-
եկ իւր նմանների խուլ ականջներին:

Թէ, տղէտ ամբոխ, աչքդ բաց արա՛, դու քո ձեռքերով խորան շինեցիր, նորա հոյակապ ապարանքներում քո ձեռքով կերտուած կուռքերին այսօր դու խունկ ես ծխում. բայց խնկիդ ծուխը վեհ աստուածներիդ չարանենդ քմբից արհամարհանքի ծիծաղ է պոկում. քո աղերսները նոցա՝ դէմքերին խնդում են բերում. ու արցունքներդ առատ, յորդաբուղխ՝ նոցա հեգնանքի տապն են զովացնում...»:

Փանատիկոս ծայն.

Սա հայհոյում է. մի լսէք սորան. սորա բերանը պղծութեան բաժակ՝ մահաբեր թոյն է մեզ վերայ սրսկում. սորա ճակատին մեծ տիեզերքի ասեղ Արարչի անվերջ նզովքի կնիքն է դրուած:

Խաւար գիշերի մթութեան ողբ, հեռացիր մեզնից, թող բարբաջանքդ: Երկնի ու երկրի մեծ Դատաւորը իրան բարկութեան հզօր շանթերը դէպի ցած ուղղած՝ մեզ ևս քեզ հետ կործանման գուրը պիտի գլորէ:

Նկար.

Բայց տիեզերքը չունի նզովքներ. սուր սլաքների, հզօր շանթերի, ասեղ մուռնչի հէգ հեղինակը ձեր խեղճ ուղեղն է:

Ուրիշ ծայն.

Մի լսէք դորան, ինչեր է ասում. դա չի սարսափում երկնառաք մահի դաժան ստուերից:

Նկար.

Ճահճի մէջ ծնուած՝ ճահճն էք ընտրել ձեզի օրօրոց. իսկ ովագիսի հզօր տէրերը աչքերդ պատած թանձրամած քօղով, արգելք են դառնում դէպի վեր նայել կապոյտ երկնքի խոր բարձունքներին. ու մեծ կարիքը ձեզ բաժին տուած, խոչեր են ձգում անմեղ սրտերիդ ազատ ճախրանքի ուղիի առաջ:

Ձեր մտքի արդիւնք ձեր ծառայքը աստուածներ դարձան ստրուկ՝ սրտերիդ թոյլ տենչանքներին. ու բռնաբարած ձեր իրաւունքը, փակեցին ուղին սիգապանձ լեռանց ազատ կատարի:

Չարանենդ ժպտով երբոր բաժանման նոքա ամբակուռ հաստ պարիսպների անխախտ հիմքերը կոփել սկսեցին, դուք՝ ձեր ընկճուած ուսերի վերայ բիրտ ժայռեր դրած, նոցա ձեռնարկին օղնութեան ելաք:

Եւ ահա, ստրուկ, խղճուկ հոգիներ, ձեր տաշկոկ հեանքին հզօր պաշտպաններ երկնքի խորքում անյոյս փնտռելով՝ այնտեղ չգտաք, և ամօթապարտ նիհար աչքերդ ձեր շուրջը դարձրած՝ երկնքի դերը երկրին յանձնեցիք:

Ազատ վայելիք, ձեր յօժար կամքով, նոցա հաճուքին զոհաբերեցիք. ծիծաղ ու խնդում, հրճուանքներ անհոգ նոցա նուիրած՝ սև վիշտը միայն ձեզ ընկեր առաք:

Աչքերդ հեծում են, սրտերդ լալիս. հոգիներդ ընկճուած՝ խարխսխ են փնտռում. Բայց դեռ ալլում էք. այդ կոշտ ձեռքերով—բիրտ ու վայրենի՝ ամբա-

կուռ պատի հիմքերը փորէք. չարքաշ ուսերդ պատին դէմ տուած անեղ դգորդով նորան կործանէք:

Այստեղից հեռու, մեծ անապատի հօրիզոնների շրջապատներից անա լուում է թոյլ հեծեծիւնը անեղ ռազմի՝ դարաւոր նիրհի ճանկում խարխափող՝ այսօր արթնացած, ձեր նմանների սէզ ոգիների:

Ժաղրածու ձայն.

Հոգիս վկայ է, շատ ճիշտ է ասում. մենք կը կործանենք մեր աստուածներին, սորան կսկսենք պաշտել նոցա տեղ՝ ես էլ հրէշտակ՝ սորա պատգամը ամբօխին կտամ:

Ծեր ուլէմ՝

Մեր եղճկ կեանքի բախտի տնօրէն Ամենակալի անքակտ վճիռով նորա պատգամը աշխարհին յայտնող սուրբ իմամները երբ արժանացան երկինք ելնելու, նոցանից յետոյ սուրբ ճշմարտութեան մուտքը փակուած է մեր կոյր աչքերից:

Եկտր.

Մոլորուած ամբոխ, գոռ տիեզերքը կապանքներ շունի:

Նայեցէք վերև, այնտեղ եթերը անա փայլում է. անա արեւ իւր ճառագայթով նորա գաղտնիքը ձեզ է նուիրում. իսկ երբ արեւ կը հանգչի հանդարտ, նորա փոխարէն լուսին ու աստղեր երկնակամարում փարոս կը զառնան ձեր տեսողութեան փակուած սահմանը պատռելու համար:

Բնութեան գիրքը ձեր առաջ փռած՝ նորա էջերում—յստակ ու անհուն՝ գրուած է անտես սուրբգրիչներով փառքը երկնքի ու կեանքն աշխարհի: Նորա էջերը վսեմ, գրաւիչ—երկինք, անապատ, հովիտ ու ծործոր՝ դէմներդ են անա: Նորա բառերը անմահ, պերճախօս՝ վարդեր ու աւազ, ծառներ ու ծաղկունք՝ յարատև կեանքով ձեզ կոչ են անում: Ծաղիկը վայրի ու վարդը կարմիր ծնում են, մեռնում, նորից բողբոջում՝ մեծ տիեզերքի փառքը պատմելու:

Դարեր շարունակ պերճախօս լեզուով մայր տիեզերքը վեհ ճշմարտութեան գաղտնիքն էր փրփսում ձեր խուլ ականջին, բայց դուք անտարբեր՝ չուզեցաք մի օր ունկնդիր լինել նորա կոչերին: Բացել է ըսքը սուրբ ճշմարտութեան. թմրած հոգիներ, զինուեցէք հոգով: Սուրբ ճշմարտութեան լապտերը ցեռքիս ձեզ ուղեցոյց հմ, եկէք ընդառաջ. ըսքը բացուած է:

Յաւիտենական երջանիկ կեանքի, երկնի ու երկրի, մաքուր եթերի գաղտնիքին թարգման, դէպ ճշմարտութիւն ձեզ առաջնորդող անձուկն ուղի միակ Բարն եմ ես. իմ հետքից եկէք:

Մուշտայիդ.

Որոտան, երկինք, դզրզան, երկիր, փոլ եկ տիեզերք, մահ, վրա հասիր... այս ինչ եմ լսում:

Եկտր.

Ծեր ֆանատիկոս, և դու ծաղրածու, Աստծու պաշտօնը մաքուր երկնքից դողունի կերպով երկրում

հաստատող ժպիրհ ու մոլի սև հոգիներին դաշնակից
դարձած, նորա պատկերը յարաճուն ժպտով դուք
կոխոտում էք:

Սուրբ ճշմարտութեան բանալին գողցած, դա-
ժան ժպիտով հէգ հոգիների աչքերը փակած, ան-
տակ անդունդի շրթունքին կանգնած, աչքերդ յա-
ռած նոցա գլորման ելեէջներին, ձեր յաղթանակն
էք սիգապանծ տօնում:

Եւ հոգիները մանուկ, երբուն՝ դեռ կեանք չըս-
տացած, ցաւագին հեքով անդունդն են թռչում, ա-
նէձքի շանթեր վեր առաքելով՝ անգէտ թէ որին,
կամ ինչո՞ւ համար:

Բայց ասո՛ւ, Բարբ մութ գաղտնիքների ծրարը
ձեռքին, եղուկ ամբոխի խուլ ականջներին նուէր է
բերում:

Երկնի ու երկրի անվերջ ծալքերում—մթին ու
գաղտնի, ճոխ շրջապատում—մեծ ու փոթորկոտ,
ու անապատում—նիրհող վիթխարի՝ հոգիս ճեմում
էր խուզարկու տենչով և իւր ստեղծման առաջին օրից
նա յար լսում էր մեծ տիեզերքի սիրագոչ շեշտը
աստղից ու առուից, վիթխարի սարից ու անապա-
տից—չոր ու այլանդակ. և հոգիս զինուած նորա
շեշտերով, նորա պատգամը ձեզ է նուիրում:

Դո՛ւ ես, հէգ ամբոխ՝—մշտահեծ, թախծոտ՝ գա-
հագուրկ տէրը ողջ տիեզերքի:

Քրտնաթոր, կեղտոտ, բթուղեղ ոհմակ, զո՛ւ ես
հարսզատ ժառանգն երկրի. բայց կոշտ ձեռքերդ ու
յաւէտ փարիբ բարախուն կրծքիդ յստակ եթերի ա-
զատ թռիչքը:

Դու նորա տէրն ես. այս է գաղտնիքը ողջ տիե-
զերքի, և նորա թարգման՝ ես եմ քո Բարբ:

Ժեր ուլէմ.

Լոխր, ստահակ. երկնի Արարչի քնած բարկու-
թեան նինջն ես խռովում:

Փանատիկոս ձայն.

Ահեղ կայծակի ուղին ես հարթում:

Ժաղրածու ղէրվիշ.

Թողէք միշտ հարթի. կայծակն իւր մօրից հըա-
հանգ ունի, թէ ումին զիպչի:

Չիատր Փէրրաշ.

Բռնեցէք զօրան. լեզուն շներին պիտի նուիրեմ:

Ժաղրածու ձայն.

Թող նոցա փորում զարշ աղիքների սուր ա-
կանջներին իւր գաղտնիքները յաւիտեան պատմէ:

Ամբոխից մի թոյլ ձայն.

Այն ինչ էր ասում...:

Մոլորուն սրտերն տգէտ ամբոխի վշտի անկող-
նից յանկարծ սթափուած, սկսեցին թրթուալ սիրոյ
պինդ գրկում հաճոյք վայելող հեշտասէր, մոլի պա-
տանու նման: Բարբ կենդանի խօսքի սերմերը փա-
փուկ սրտերում յանկարծ ուռճացած, կրծքի վան-

դակը ցանկացան կոտորել: Եւ վահանները ամրակու-
կրծքի բուռն զգորգով ուռչիլ սկսեցին: Ու խելա-
կորոյս, արբած ամբոխը ուժգին գրոհով յառաջ խի-
զախեց, արիւնոտ մարտում կեանք վաստակելու—
կեանք յարասլաց՝ որ նա երազում խնդրում էր իզուր,
և յոյսը կորցրած, հանգերձեալ կեանքում ուզում էր
գտնել...:

Թ.

Հ Ա Լ Ա Ծ Ա Ն Ք Ը.

Մեղկ ովազիսն ահա յանկարծ ոտքի կանգնեց
պճնազարդ:

Արևն այնտեղ իւր ոսկեգօծ ճառագայթով հրա-
պոյրի շքնաղ կոշեր առաքեց. և երկինքը անխախտ
հաշտի դաշինք կռեց քնած դաշտի կրծքի հետ, ու
մեծ դաշտի կուրծքը եռաց վտակների բարձրաբը-
քիչ խոխոջով:

Չոր խոտերի ստուերի տակ վարդը կարմիր իւր
կոկոնը փայփայեց ու ծառների սաղարթները զէպի
երկինք աչքը ցցած՝ վեր են նայում տենչանքով: Ու
խորշակին ուժգին հեքով տիտան հողմը բաղխուեցաւ:

Իրարանցում, փայլակ, կայծակ—երկինքն ահեղ
որոտաց, և ովազիսն պատուած կրծքից կրակ ժայթ-
քեց զարհուրած:

Երկինք, երկիր պայթաբ մտած ոյժ են չափում
համարձակ. շրջապատը լուռ զիտելով տօնում է իւր
յաղթանակ:

Իւր կարկուտէ բիւր նետերով երկինքն անգուլթ,
անողոք՝ մոլեգնօրէն անապատի շէկ շակատն է ծակ-

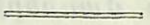
ծակում. և անապատն արձակ ու լայն, ահա քնից արթնացած՝ իւր աւագեայ գնդակներն է նորա դէմքին կատաղօրէն շարտում:

Եւ ամբօխը իւր դարաւոր նիրհի ճանկից խուսափած, աչքը բացեց, ու երկնքի գաղտնիքները մուշտ ճամբան է պրպտում. և գիշերուայ քունը մոռցած ճշմարտութեան արշալոյսն է որոնում:

«Ո՛ւր է Բարը, նա ի՞նչ ասաց, նրա բարբառն անկեղծ էր. դտնենք նորան, նորից պատմէ, թող, նա կեանքի վայելքը»:

Ուլէմները ու մուշտայիգ շահի գօրքով մուկերն անէծքների բիւր նետերով կազմ ու գինուած՝ որոնում են եկւորին: Նա ամբօխի աչքից քօղը՝ խաւար, մթին, թանձրամած՝ դէն է գցել. կամ բանտ, կամ մահ, կամ կախաղան նորան պէտք է պատրաստել:

Չահի ֆէրմանն ամենագօր ու անքակտ՝ ձեռներն առած մոլլաները ֆանատիկ, ամբօխի մէջ աչք են ածում անգօր Բարին բռնելու:

Ովագիսները ու անապատի, շէկ աւագների ու շոր խոտերի, տգէտ ամբօխի առապար մտքի, հէգ ոգիների մշտահեծ սրտի շար բռնակալը, երկինքը փակող, երկիրը սանձող, երկնքի ստուեր երկրի վերայ, կենտրոն աշխարհի ու աղօթարան հօրը Արարչին՝ արքայից արքան, Մեծն Նասրէղղին ֆանատիկների յուր բազմութեան կենտրոնում բազմած, դաժան հայեացքը յատակին յառած դժօխքն է կանչում իրեն օգնութեան, սոսկալի շարիք ու անվերջ տան:

չանք թափելու իրեն ստահակ որդոց խիզախ կրծքերին: Ու նա կատաղի զոռում էր ուժգին:

«Խղճուկ տիեզերք, փո՛ւլ եկ. կործանուիր, զի շարիքներից մեծն ու սոսկալին դո՛ւ ծնար այսօր. արե՛, պարփակուիր, յաւիտենական քո խորին գրում, զի անհնազանդ՝ շուգեցար պիտնալ սով է քո տէքը և լոյս տուեցիր աշխարհի նեւին. և դո՛ւ, մուշտայիգ շարիս աչքիս, քանի շարիքը իրան արմատից չի պոկւել յաւէտ. և դո՛ւր, ուլէմներ մեծ անապատի, աստղազարդ երկնի բիւր գաղտնիքներին խուզարկու ու գիր՝ Աստուծոյ շնորհ պատառը երբէք թող չմօտենայ ձեր ազահտ բերնին, մինչև որ յանդուզն նգովից ոգու լեզուն չկտրէք: Դո՛ւք, սով սաղրագոմ, խաներ, ֆէրրաշներ, աչք ու ականջներ պատշաճ գէնքերով զինէք շտապով և մնաս բարև ասէք աշխարհին, եթէ սև բախտը ձեզի չգլթայ ու արքաներից հօրը արքայի անխախտ վճռի իրագործմանը մեծ արեգակը կանախտեսի: Չարթիր, սով իմ միտք, երկունքով բռնուիր, ու թող քեզանից ծնունդ ստանան մինչ օրս չեղած տանջանք սոսկալի ու տառապանքներ անլուր, մահաբեր ու մահ կատաղի»:

Եւ հօրը շահի՝ խիզճը թլպատած, հոգով ներքինի բիւր ծառաները, ասպարէզ իջան զինուած, պատրաստի՝ գտնելու Բարին և նորան մահուան դաժան ճանկերին նուէր բերելու: Բայց զուր աշխատանք, նորան չեն գտնում:

Ստրուկ ամբօխը յանկարծ սթափուած զգաց ծարաւը ազատ եթերի, ուզեց իմանալ գաղտնիքը կեանքի. նորա հոգու մէջ Բարի բառերը տենչանք

ծնեցին՝ յաւիտեան թողել մահուան անկողին, ու ցուպը ձեռքին խուզարկելու հերով դուրս գալ փնտռելու մի կեանք երջանիկ:

«Աստ մեզ, ո՛վ Բար—աղերսում էր նա—պատմիր համարձակ. մեր սիրտը կարօտ սփոփիչ ձայնիդ՝ նորան առաջնորդ ուզում է ընտրել: Աշխարհը դադաղ՝ կեանքը գժնդակ նորանում պառկած դիակ կարծեցինք. աշխարհը մեծ բանտ՝ կեանքը դարաւոր հեծող բանտարկեալ—մենք ճանաչեցինք: Կեանքերս շղթայ սև հեծեծանքի, անփարատ սգոյ մեծ հանդէսների. վառ արեգակի ճառագայթները մեր սուպը ծաղրող, անմեղ լուսինը ու վեհ Արարչի պճնազարդ դէմքը՝ մեր կեանքը հեղնող մենք համարեցինք: Մենք մեր ընկերին երկնքի իշխան, գժոխքը սանձող, մեր խղճուկ, թշուառ կեանքին կարգադիր, ու տէր վեհագոյն ողջ տիեզերքին՝ ստրուկ ուղեղի ցաւազարտենչով յաւէտ կարգեցինք»:

Ու Բարը անխոնջ նոցա գոսացած ու սնանկ հոգում իւր աստուածեղէն լոյսն էր ներշնչում: Տատամստ ամբոխն նորան սիրահար՝ ցանկացաւ ապրել նրանից անզատ և իւր սանձարձակ սուր յիշոցներով վեհ ինքնակալի, հզօր արքայի անարատ գահը արատաւորեց:

Ջահի ծառաներն անվախ, անյողղողգ՝ սուր նիզակներով ու կոշտ մտրակով ուղի են հարթում կեանքի հաճոյքը հաղիւ ճաշակած անթիւ դիերի կոյտի վրայով: Արքան կատաղի վիշապի նման կայծակ էր տեղում իրան բերանից. «ամբոխ բթամիտ, անխելք մանուկի յիմար զաւեշտով կեանքը հեղնում ես. բայց

դիրա փոխան քո օրդ խաւար ու կեանքդ դժոխք դու կը դարձնես»:

Եւ մանուկների անմեղ արիւնը ցօղեց ովազսի հրավառ կուրծքը. ալեհեր զանգերն ցցի զազա թին՝ պլշած աչքերով, ճոխ շրջապատի հողմն են կլանում. և դեռափթիթ պատանիների մանուկ շուրթերը երջանիկ կեանքի շարականով են յաւիտեան փակում. ու բազուկները ջլոտ, վիթխարի երիտասարդի՝ ապագայ ազատ կեանքին ապաւէն՝ բռնակալ սրի հսեղ հարուածից իսպառ ջախջախւած, գետին են փուլում, նորեկ սերնդին վրէժ կտակած: Եւ արցունքները արեան գետի հետ մեծ անապատի շոր դէմքն են ցօղում:

Ու անապատը վառ ծաղիկներով իրան հոլանի կուրծքն է զարդարում: Կեանքը սգապատ, կեանքը ծանր բեռ՝ ամբոխին դարձաւ վեհագոյն խղէալ. ու մահը հանգիստ, քունը մահաբեր՝ դարձաւ զգուելի մեծ անապատին: Նոր մանուկները դեռ օրօրոցում, թոյլ բազուկները դէպի վեր ուզգած, մահին թշնամի՝ երջանիկ, ազատ ու անմահ կեանքն են կրծքերին փարում:

Կապոյտ երկինքը ուրախ քրքիչով հրճուանքի արցունք—կենսաբեր ցօղ է երկրին ուղարկում. և անապատի շոր դէմքը կնճռոտ՝ հողմին է փարում երկնի հետ հաշտուած:

Սրտերն հեծեծուն վսեմ մտքի հետ անքակտ ուխտ կռած, երջանիկ կեանքի ուղին են փնտռում. կեանքը վեհափառ՝ արիւնոտ մարտում մահը ջախջախած, իւր յաղթանակն է ցնծալով տօնում: Ծառներ

ու ծաղիկ, ժայռեր ու աւաղ, մարդիկ ու զազան
մահը մոռացած՝ հողկարք կեանքին ոգի են տալիս:

Հողին սիգապանծ՝ սրտին ու մտքին անվեհեր
միջնորդ՝ մարդոց աչքերում գորով է լցնում: Մար-
դիկ տենչում են յաւիտեան ապրել...:

Ժ.

Ծ Ն Ո Ւ Ն Գ Ն Ե Ր .

Բուրաւէտ, չքնաղ, անուշ եղեմի ադատ եթե-
րով հարբած ամբոխը զոռ մարտիկների երկունքով
բռնուեց. տոչոր ամուլթեան միշտ բռնադատուած
նոցա արգանդից աշխարհ սլացան նորեկ ծնունդ-
ներ: Բաբի պատկերը նոցա կախարդիչ՝ յորդաբուզի
քարոզն ստահակ սրտին դեկավար դարձաւ: Սէգ
ծնունդներից վիհն ու պաշտելին մի հրեշտակ էր
ամբոխի առաջ. հին արևելեան գեղաչեայ կոյսը սև
ստրկութեան քօղը պատուելով առաջ խիղախեց մեռած
սրտերը ոտքի հանելու: Նորա գեղանի, անմեղ հայ-
եացքից համարձակութեան նետեր են ցայտում.
Նորա սևորակ, աշխոյժ աչքերից կախարդիչ սիրոյ
ճառագայթները մանուկ սրտերում լապտեր են վա-
ռում: Նորա կաթնաբոյր, կարմիր շուրթերից վազոր-
դեան ցօղի կայլակ է ցայտում թառամ սրտերի շոր-
ցած խորշերը: Ու նորա շունչը հրոյ թներով պա-
տանինների մեղկ հողիններում անշէջ հնոցի բոց է յօ-
րինում: Նորա ծեր հայրը—հօր մուշտայիդ՝ վշտի
ճանկերում յուսահատ հոգուն դազաղ է փնտռում,

ծանր նզովքի շանթեր տեղալով գեղանի կոյսի լուսափայլ ճակտին: Բայց բռնակալի ասեղ դահիճի սոսկալի սուրը անմեղ երէի բաբախուն կրծքին անհոգ շողալիս ոճրի երկիւղից թափը չկորցրեց: Ու անմեղ արիւնն աննման կոյսի մանուկ սրտերին բողոք էր կարգում:

Ու ծնունդները մօլի ամբոխի մեծ ովկիանոսի գոռ ալիքներից օրինակ առած՝ ուժգին գրոհով մարդոց բաժանման պարիսպն են քանդում: Իսկ ծեր ամբոխը ձեռքը կարկառած, վեհափառ շահին աղերս է կարգում, հզօր բարկութեան կարկուտ չտեղալ սէզ ծնունդների մանուկ կեանքերին:

«Ո՛վ էր, ո՞վ Բաբին բերեց անապատ—հարցնում է շահը կատաղի ձայնով—նա ընկեր ունէր, թէ մեռնակ եկաւ. ո՞վ հիւրընկալեց առաջին անգամ սատանի որդուն: Փնտռեցէք, գաւէք, չար ոգիներին, նոցա ճակատին սոսկալի վճիռ ես դրօշմում եմ: Իժի ծնունդներ, պատիր յոյսերով ցանկացաք հեգնել ձեր հզօր տիրոջ երկնից կտակած անխորտակ ոյժը: չէք ձեզ փրկուլթիւն. թէկուզ երկնքի ոլորապտոյտ աստիճանների անյայտ խորշերում պահուելու լինիք, թէկուզ ասեւրի դժոխքի ծոցում ձեր թշուառ հոգին ապաստան փնտռի՝ չէք կարող փախչել ձեզի սահմանած մահաբեր պատժից՝ զի հրեշտակներն կապոյտ երկնքի ու բիւր սատանայք ասեղ գեհեհի լուռ սպասում են մեծ տիեզերքի անպարտ Արարչի ու նորաստուեր—հզօր արքայի հրամաններին: Դէհ, իմ ստրուկներ, վեհապանծ գահի թշուառ սողուններ, աշխարհը աւար՝ դուք աւարառու, աշխարհը պարտէզ՝ իսկ

դուք իշուկներ, ոտնատակ տուէք ու աւերեցէք, ինչ որ գին ունի չար ծնունդների խելառ աչքերում: Ասէք, ո՞վ տեսաւ այդ նորեկ Բաբին, կամ թէ որի մօտ»:

Փէրրաշքաշի.

Վեհափառ արքա՛, ճիշտ երկու տարի սրանից առաջ, երբ շրջապատի մեծ կարաւանը թանկագին ակներ իւր վերայ բարձած արժանի եղաւ Ձեր ոտքի հողը պագնելու պատուին—նորա հետ Բաբը ովագիւս մտաւ, ու իւր դալստեան առաջին օրից հզօր Արարչին հայհոյանք կարդաց: Բոլորը նորան անարգ կատակի նախատինքներով դուրս վաճառեցին իրանց տան շէմքից և նա յուսահատ՝ ապաստան գտաւ մեծ մուշտայիդի փշրանքով իրան թշուառ գոյուլթիւնն հազիւ քարշ տուող մի հէզ ստրկի անշուք յարկի տակ: Այդ թշուառ ստրուկը բոլորից ատուած, հեղնօրէն իրան «Մենաւոր» կոչած՝ նորա առաջին հիւրընկալն եղաւ: Ի՛մ քաջ փէրրաշներ, նորան պիտ փնտռել, չարութեան թելի հսկայ կծիկը նորա մատին է այժմ փաթաթուած:

Մանկութեան ըղձերն յաւէտ մոռացած, դրսի շեշտերից իսպառ ձանձրացած՝ «Մենաւոր» ոգին անձնատուր եղաւ մեծ անապատի մահուան բուրմունքին՝ երբ նորեկ Բաբին հրաժեշտ տուեց: Այժմ անցաւոր աշխարհը մոռցած, անձնատուր եղած հանդերձեալ կեանքի պատիր հմայքին՝ բիրտ մոռացութեան մահուան անկողնում առանց փափագի մրափ էր փնտռում: Ու վերջին գիշերն, երբ կեանքն էլ մոռցած, մանուկ իղձերն էլ՝ հանդիստ նիրհում էր, յան-

կարծ խորտակուեց նորա սգապատ խրճիթի դուռը, ու ֆէրըրաշները ուժգին գրոհով, մագիլը սրած բազէի նման, նորա անկողնի վերայ սլացան, լսիլըշ նախատինք, անէծք, հայհոյանք թափելով նորա քնամած գլխին: Իսկ նա անգիտակ մեծ իրարանցին՝ ողբագին ձայնով նոցա հարցյ ում էր. «է՞ր էք նախատում, յանցանքս ինչ է. ոճիր կատարուեց—ես չեմ մասնակից. կայք են հրդեհել, մարդիկ սպանել, թէ կարաւանի ճամբայ են կտրել—ես մասն չունիմ...»:

Մի Ֆէրուաշ.

Հազար երանի կլինէր բախտիդ, թէ դու կատարած լինէիր ոճիր մարդասպանութեան, կամ կարաւանի հարուստ աւարով քո սոված հոգուն յագեցում տայիր:

Բայց դ՛ու, սեամած հոգի չարութեան, Աստուծոյ անեղ վճռին հակառակ՝ դժոխքի ողուն եղար զաշնակից. և ոգին դժխեմ առաջին անգամ մեծ անապատում քեզի այցելեց: Սուրբ օրէնքները ոտնատակ տուած՝ չարանենգ Բաբին դու եղար ընկեր:

Մենատը.

Ո՛վ է չար ոգին. ո՞վ է չար Բաբը, կամ ինչ է արել Աստուծոյ ընդդէմ:

Փէրըրաշըաշի.

Ստախօս ստրուկ. դեռ ուրանում ես դու յանցանքներդ. դորանով միայն դժոխքի երկար ուղին ես կարճում...:

Չար զինուորները անթիւ հարուածներ նորա անըզգայ գլխին տեղալով, դէպի ծանակի փառաւոր հանդէս—ատեան են տանում:

Նա մտածում էր. «ո՞վ է այդ Բաբը, ու ինչ է արել, կամ թէ ես նորան ինչպէս եմ եղել թշուառ ձեռնածու»:

ստահակ քնել չէ ուզում: Լուռ անապատի մշտադէտ լուսնի արծաթեայ լոյսին վշտերը պատմող չոր ալագներին արմունկը յենած՝ միայնակ Բաբը լուռ մըտածում էր. ու նորա միտքը լայն հօրիզոնի ծիրը չափելով, մշտահեծ սրտին դադար չէր տալիս:

Անմեղ արիւնը ամբոխից հոսած, իբրև ոխերիմ դժոխքի հնոց, նորա ուղեզը անխնայ ճիգով յար տոչորում էր:

Վախճանը մօտ էր, նա պիտի մեռնի լայն անապատում իբրև աննշան մի վայրի ծագիկ. իւր յիշատակը յաւէտ կը կորչի. պայքարն անսնունդ իսպառ կը հանգչի. և նորա հոգին անարգ մահապարտ՝ անեղ ատենին մանուկ կեանքերի յորդանոս արեան կարմիր գետերից դատի կը կանչուի: Անապատն ինչ էր և կամ ինքը ո՞վ, որ նրա չորցած, այլանդակ կրծքին բուրակէտ այգի տնկել կարենար. մի խելառ հոգի՝ իւր սին տենչանքի յիմար կոչերով բիւր ոգիների իսպառ կորչելուն չար առիթ եղաւ. Դարերը կանցնին ու անապատը նորից կը գտնի իւր կորցրած նինչը, և գաւակները նորանում սնուած՝ սև նզովքների բազում նետերով Բաբի աճիւնը անհանգիստ կանեն, և փառքի փոխան՝ նզովուած հոգուն անշէջ գեհնը կը մնայ բաժին:

Բաբը յուսահատ, անարգ ոճիւրի զղջման արցունքով, անհոգ օրերի անյագ կարօտով չոր անապատը թողնել է ուզում. ինքը հէզ զինուոր՝ զինուած շարքերում միայն կարող էր կռուի դուրս ելնել. անզօր մի հոգի՝ լայն անապատում պայքար յօրինել նա պիկար էր: Ու անկարութեան խոր գիտակցութեամբ

ԺԱ.

Հ Ա Ն Դ Ի Գ Ո Ի Մ Ն.

Տիեզերքն անհուն լուռ մրափում էր. քնած էր երկիր և նորա նիրհը հանդարտ դիտում էր խորին բարձունքից իւր բիւր աչքերով, իբրև մի հսկայ ու լուռ պահապան, նրա խնամկոտ, գթառատ քոյրը: Քնած է երկիր և նրա որդոց լուռ հառաչները՝ ժայթքած վիբաւոր սրտի խորքերից, քնարբու ճեմով մի յաւերժական վիշտ են յօրինում:

Սրտերը ստրուկ հէնց ծնուած օրից մինչև գերեզման ճամբայ ելնելը, մեղմիկ բաղխում են իրանց ամբակուռ վանդակի դուռը թոյլ հեծեծանքով: Ու բիւր սրտերի լուռ հառաչները միաւորուելով ու բեռուելով երկրի կրծքին, մի անքակտելի դաշինք են կռում ու յօրինում են մի հսկայ թախիծ, որ իւր տնքոցով մեծ տիեզերքի քունն է խռովում:

Եւ երկրին սփոփ անծիր երկինքը աչքերը չռած միշտ ցած նայելով՝ կաթնալոյս ճրագով նրա վէրքերն է յաւիտեան փնտռում, դարման տանելու իւր արշալուսեան ցօղէ արցունքով:

Բիւր բիւր սրտերի վշտաբեկ շարքից մի սիրտ

իւր անոյժ հոգու անկումն էր ողբում:

Լուսնի մեղմ լոյսը ընտրած առաջնորդ՝ բիւր աւազներին յաճախ դասընկեր, նոցա ուղեցոյց այժմ դարձրած, ոտքերը բոբիկ, ճակատն արիւնոտ, մազերը ցրուած, տանջուած մարմինը զզզուած լաթի պատուհաններից լուսնին ցոյց տալով, խուզարկուհեքով դանդաղ գնում էր քունը մոռացած մի անյայտ էակ:

Ահա Բարն հեռուից տեսնում է նորան ու նորա մարմնով սարսուռ է անցնում—դաւաճան ամբոխն երկու օր առաջ իրեն պաշտելուն այժմ մատնել է, և փէրրաշների սրատես աչքը իւր հետքը գտաւ: Գորած է Բաբը: Բայց... տարաժամի այդ ուղևորը իրան շուաքից կարծես վախում է. նենգ ֆէրրաշների տանջանքից փախած հալածական չէ: Ահա նա տեսաւ յուսահատ Բաբին. կարծես ճանաչեց:

Ո՞վ էր ուղևորն, որ անփոյթ նենգով յուսահատ մարդու միակ սփոփիչ քունն էր խանդարում: Յուշիկ քայլերը դէպի նա ուղղեց, թախծոտ աչքերով մօտեցաւ Բաբին, ու նորա առաջ գլուխ խոնարհած, ոճրագործ դահճի զղջման արցունքով հալածուած հոգուց գուլթ էր աղերսում:

«Խղճա՛ ինձ, ընկեր. յանցապարտ հոգիս մահաբեր քնից ահա արթնացած՝ ընկեր է ուզում. ահա իմ սիրտը ուրախ թրթռոցով ուղի է փնտռում. օգնիր դու նորան, որ նա ճախրելիս յանկարծ դիպչելով կրծքիս վանդակին՝ առաջին փորձից չընկնի յուսահատ»:

Բաբը սթափուած, վիրաւոր հոգով նորան ձայն

տուեց. «Ո՞վ ես ուղևոր, որ այդպէս անհոգ՝ զղջման ժամերս բռնաբարում ես: Բիւր մանուկների անմեղ արիւնի կարմիր գետերը մըափած խղճիս նիրհը վրդոված. ինձ անապատից քշել են ուզում. անպարտ արիւնը քնած ամբոխի երակից հոսած՝ ահեղ Արարչին բողոք է ուղղում, և հոգիս նորա բարկացոյտ զէմքից իսպառ կործանուած, դազաղ է փնտռում. թոյլ տո՛ւր, միայնակ վերջին ժամերիս մեղապարտ հոգուս ներում խնդրելու»:

Ուրուական.

Խօլ գիշերային տանջանքիդ վկայ՝ մեծ անապատի ես Մենաւորն եմ. հոգիս նորոգուած՝ կայան է փրնտռում. ես տանջանքներից նոր ոյժ ստացած, ամրակուռ բանտիս զուռը կոտրելով պահապանների շրջթան պատուեցի ու դուրս վազեցի վեհապանձ Բաբիդ տեսնելու յուսով: «Ազատութիւնը արիւն է ուզում». այդ դո՛ւ ասացիր առաջին անգամ, երբ հանդիպեցանք. արիւնը հոսեց ու ազատութեան վեհափայլ ուղին ահա հարթուում է. այդ ուղու վերայ այժմ ես կանգնած, ոյժ եմ աղերսում.— փրկարար ձեռքդ դէպի ինձ ուղղիր:

Բաբ.

Ի՛նչ ես կամենում. մի բեկուած հոգի ինչո՞վ կարող է քեզ զարման անել:

Ուրուական.

Լսիր ինձ, ընկեր, ես եկայ քեզ մօտ հոգիս մատնելու: Հարբած եմ այսօր, և մի դժնդակ ներքին մը-

դումով մատնել եմ ուզում ներքին աշխարհս: Իմ սր-
նանկ հոգին դատարկ տենչերով մի ողջ կեանք ան-
ցուց, և այդ անցեալով այսօր ես հարբած, ներքին
աշխարհիս մատնիչն եմ դառնում: Իիրտ տանջանք-
ներս դարձան ինձ դայեակ. անարգ պատիժը դժոխ-
քի ոգու, սրի հարուածը ու հալածանքը առապար
հոգուս դարձան կենսաբեր ցօղի կաթիլներ. և ոռ-
գելով տոչորուած սիրտս, ցանած սերմերիդ սնունդ
տուեցին. բայց հոգիս վախկոտ՝ դեռ երեքում է:
Չարունակ տենչով ես ապրում էի և այսօր նորից
տենչանք եմ զգում. բայց իմ թոյլ հոգին առանց
ուսուցչի կարող է տենչից դործի անցնելու—ես չեմ
հաւատում: Հոգիս սնանկ է, եթէ կարող ես, սնունդ
տուր նորան, անյագ մեռնում է:

Յուսահատ հոգին թախծապատ Բաբի նոր ոյժ ըս-
տացած յանկարծ սթափուեց, և անապատում դագաղ
որոնող միայնակ Բաբը նորից կազդուրուած ոտքի
կանգնեցաւ: Մնեղ արիւնը առանց արդիւնքի չէր
հոսել առատ. մեծ հալածանքը մեծ ծնունդներ էր
լոյս աշխարհ բերել: Սիրտը թեթեցած՝ ոտքի ելնելով
նա Մենաւորի կրծքին փարուեցաւ: Լուսին ու եր-
կինք, օդն ու անապատ վկայ կոչելով իրանց դաշին-
քին, ասում էր նորան:

«Հարբած ես այսօր, մատնել ես ուզում: Չմտ
լաւ մատնեցիր: Մինչ դու քո հոգին թանձր, սև քօ-
յով ծածկել ուզեցիր, ես այդ սևամած քօղի ծալ-
լերից մի վառ արեգակ, մի ծիծղուն գարուն, մի
վարդ կարմրօրակ, մի նոր ու չքնաղ գարնան կարա-
պետ ահա տեսնում եմ:

«Հարբած ես այսօր, մատնիչ ես դառնում. ճհ,
այդ հեզանք է, ո՛վ չքնաղ հոգի: Քո սնանկացած,
սև զգեստ հագած, ճահճի մէջ խրուած, նորա գար-
շահոտ, բորբոսնած տեսքից յաւէտ զարհուրած՝ կեն-
դանի հոգին ահա աննկուն, ահա անսայթաք, հուժ-
կու, վիթխարի, ճահիճն հարուածող՝ ես նկատում եմ:

«Հարբած ես այսօր, յուսահատ ես դու, ո՛յժ
ես աղերսում. բայց աղերսանքդ անկեղծ ու աղնիւ՝
գիտես, մի ոյժ է—հզօր, փոթորկոտ, որ մեռած հո-
գիս, թաղուած ըղձերս, սևաճած սիրտս՝ քնոյ դամբա-
նից ահեղ որոտով ոտքի է հանում: Եւ ես զգում եմ՝
քեզնից անարգուած քո ներքին մարդը դիմումն է
անում, ինձ աղերսում է՝ բողոքի շանթեր ուղղել դէպի
քեզ. որ դու անձանօթ ներքին աշխարհիդ, այդպէս
անզգոյշ դատապարտութեան կնիք ես դնում նորա
լուսաւոր, պայծառ ճակատին:

«Ես այդ զգում եմ, և պաշտպանում եմ. ճհ. աղ-
նիւ հոգի, դու չես ճանաչում ներքին աշխարհդ աւե-
լի՝ քան ես: Ես հաւատում եմ, ես համոզուած եմ
որ այդ պարզ, մաքուր՝ սրտիդ հեղուկից փնջուած
բառերը, այդ անուշ հոգուդ վեհ թրթիռները, այդ հզօր
շեշտի վառ կայլակներից հիւսուած փնջերը մեզնից
ոչ հեռու—մօտ ապագայում սլիտի ամբանան, միշտ
պիտի կոփուին, պիտի տառապեն, մինչև որ նրանց
ժանր երկունքից յարութիւն առնէ նրանց հարազատ,
նրանց սիրասուն, չքնաղ զաւակը—կենդանի գործը:
Համոզուած եղիր, աշխարհը սև է, բայց լոյսն հեռու
չէ. նրան կը տեսնենք, նրան կը փարուենք:

«Մօտ եկ ինձ, ընկեր, առաջ ընթանանք—հոգիս

յառնում է: Մանուկ ըզձերիս շիրիմի կողքին մինչ
ես յուսահատ ողբ էի ասում, ահա քո ձայնից թար-
շամած հոգիս նոր ոյժ ստացաւ. և անփոյթ կերպով
մինչ ուզում էի սին անուրջներիս դազաղը ծեփել,
նոր ոգի առած՝ ահա դոյզոջուն ձեռքերս պարզած
ուզում եմ քանդել նոցա շիրիմը. ջարդում եմ դազաղն
ու նորա միջից ահա սիգապանծ յախուռն թա-
փով, իբրև հրաբուլղիս, վերև է ժայթքում մեռած ու
թմրած մանուկ օրերիս սէգ անուրջների հսկայ զան-
գուածը»:

Սուրբ եղբայրութեան անկեղծ համբոյրով Բաբն
ու Մենաւորն լուռ անապատում դաշինք են կռում.
և երկրի թախծոտ. հաղիւ տրոփող վիբաւոր սիրտը
անփոյթ հրճուանքով վկայ է դառնում երկու սրտերի
անուր միացման. երկար գիշերին — վշտոտ, ձան-
ձրալի՝ վառ սրշալոյսն է շուտով յաջորդում, և արև-
ելքից հսկայ լապտերի անթիւ աչքերն են նոցա ող-
ջունում: Զոյգ հոգիները նոր կեանք ստացած՝ աւա-
զը թողած ամբոխն են փնտռում և հրաժեշտի ջերմ
համբոյրներով նորա ուխտում են մինչև վերջ ապրել
ամբոխի ծոցում ու ճշմարտութեան վեհ ուղին հար-
թել. ապա դալ նորից միմեանց ողջոյնի:

Նորա գատուեցան ու նոցա անկեղծ, վերջին
բաժանման յորդ արցունքներին երկինքը եղաւ սըր-
տակից վկայ:

Ժ Բ.

Մ Ե Ծ Ծ Ն Ո Ւ Ն Գ Ը.

Մ թին ու խաւար, ահեղ սոսկումի ծնող դի-
շերը երկրագնդի հսկայ մարմինը իւր թանձր քուր-
ձով իսպառ փաթաթեց. և քունը գթոտ իւր սրդի-
ներին սոսկման ճանկերից ուժով դուրս կորզած՝
մայրական շնչով օրօր է կարդում նոցա ականջին:
Ամեն կենդանի որջի մէջ մտած իւր գոյութիւնը մոռ-
նալ է ուզում: Երկիրը քնած՝ երկինքը նորան յա-
ւէտ դաշնակից՝ իրան սփոփիչ քուն է որոնում: Լու-
սին ու աստղեր երկրի սոսկումից յանկարծ վարակ-
ւած ահաբեկ փութով՝ հսկայ ամպերի անթափանց
քօղը իրանց քնամած դէմքին են փռում: Երկինքը
մթին, երկիրը խաւար, օդը նոցա մէջ լռակեաց սըզ-
ւոր՝ ծածկամիտ նենգով միմեանց դաւում են:

Լուռ գիշերային սոսկման սքեմով հոգին փա-
թաթած, առանց տեսնելու, առանց լսելու՝ յողողող
քայլերով առաջ էր գնում մի հէգ ուրուական: Մե-
նաւորն էր նա չոր անապատի, որ Բաբի խօսքից
նոր կեանք ստացած, մոռացած հանգիստ ու նինջը
անուշ՝ մեծ անապատի խորշերն էր չափել և յոխոր-

դացած իւր ժպտուն բախտով, ուզում էր տեսնել նորից ուսուցչին, պատմել յաղթանակն վեհ գաղափարի, նորան նոր ոյժ տալ, նոր ոգի առնել, ապա իւր փշոտ ուղին դուրս ելնել:

Ոչ սոսկումները և ոչ գիշերը — խաւար ու մթին նորա քայլերը չեն յապաղեցնում. ու միտքը արթուն թռչում է հեռուն չքնաղ վայրկենի վառ երազներով. — ահա և Բաբը ժպիտը աչքին, հոգին լցուած է իւր յաղթանակի վեհ դիտակցութեան բուռն հրճուանքով: Նա իւր ձեռքերը առաջ մեկնելով ուզում է գրկել սէզ Մենաւորին և ընկերական սուրբ համբոյրների դրօշմը դնել նորա ճակատին. և Մենաւորի այրուած ճակատը երջանկանում է նորա համբոյրից: Միայնակ սգին քայլերը արագ, շնչարգել թափով առաջ է վազում իւր Բաբի գիրկը ընկնելու տենչով:

Բացուեց արշալոյս: Մթին գիշերը իւր սոսկումների ահեղ բանակով ոսկէ լապտերի փայլեց զարհուրած, յետ է նահանջում դէպի արեւմուտք: Եւ արշալոյսին կարծես կարապետ՝ յողնած Մենաւորն ովազիս մտաւ:

Լայն անապատի նիրհը այս անգամ յանկարծ խանգարուեց շեփորի ձայնից. ու բնիկները մեղկ ովազիսի քունները կիսատ՝ դէպ դուրս են վազում դիտելու շահի սարքած հանդէսը: Բիւր գլուխների հոծ բազմութիւնը՝ կռուիցը յոգնած մեծ ծովի հանդարտ լիքների պէս, մեղմ տատանւում է: Մենաւորն ոտքից ոյժ է թախանձում. — Մյն ինչ պատկեր է հեռուից նշմարւում և ո՛վ է կանգնած ամբօխի միջում: Ա՛հ, Բաբն է, իմ Բաբը. քարոզ է խօ-

սում և իրքան ունի արդէն հետեոյ— լուռ մրմնջում է Մենաւոր ոգին ու արագութեամբ առաջ ընթանում: Հասաւ ամբօխին: Բայց շրթունքները կարծես ամբօխի լուռ փսփսում են: «Սյգ ինչ էք ասում». նա հարց է տալիս: Ամբօխից մի մարդ դառնում է նորան և թախծոտ շեշտով ասում ականջին. «Տես, Բաբն է այնտեղ, նա վերջին անգամ այս խօսքերն ասաց». «Լոյսը տենչանք է ծնում մեր հոգում. տենչը հալածանք մեզ համար ունի, և հալածանքը մայր է բազմածին վեհ հոգիների»: Բաբը, իմ Բաբը, միթէ այդ ճիշտ է— ասաց մենաւորն ու առաջ վազեց կարօտից այրուած շրթունքն հպելու նորա ճակատին...:

Բայց... ո՛վ դժնդակ, տեսիլ սոսկալի... այնտեղ կանգնած էր անգուլթ դահիճը Բաբի արիւնոտ գլուխը ձեռին: Ամբօխը ցրուեց դառնացած սրտով:

Եւ Մենաւորը գլխակոր, յուզուած՝ կուրծքն է ծեծում թանկագին Բաբի դիւ մօտ կանգնած: Զղջման արցունք չէր և ոչ յուսահատ սրտի փղձկանքը— վրէժի կայլակ և երդման ցօղ էր նորա աչքերից գետին գլորւում: Ու նա հեռացաւ աշխարհին տալու իւր Բաբի վերջին կտակը անմահ:

Անցան շատ օրեր Բաբի գլխատման սգապատ օրից, մեռաւ յաւիտեան ահեղ հալածանքն, բայց ծնունդները նորա սիզապանծ բազմացան շուտով և ահա իրանց վեհ յաղթանակն են տօնում պարծան-

քով: Ովագիսի մէջ կանաչով պատած մինչև այսօր էլ թումբ է երևում: Դալար խոտերը ու վառ ծագիկներ մեղմիկ շոյելով համբոյր են տալիս սրբազան շիրմին՝ լուռ փսփսալով նորա տակ պառկած Բարի ականջին նորա քարոզի յոխորդ ընթացքը:

Եւ անապատի նոր սերունդները երկիւղած դէմքով շիրիմի առաջ ցած են խոնարհում իրանց զլուխը. և երախտապարտ սրտի խորքերից օրհնաբանում են նահատակ Բարի սուրբ յիշատակը:

Եւ յիշատակը նահատակ Բարի ամբոխի սրտում կենդանի պահեց մեղկ ովագիսի հէզ Մենաւորի հալածուած հոգին:

« Ազգային գրադարան

NL0350374

ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

- 1) ԿՈՅՐ ԲԱՔԻՆ. քերթուած (սակաւաթիւ) 10 կ.
- 2) ԵՐԱԽՏԻՔ. պատմուածք 10 կ.
- 3) ՀՈՒՆԾԱՆՔԻ ԾՆՈՒՆԴՐ. քերթուած 20 կ.

ՀԵՏՁՅԵՏԵ ԼՈՅՍ ԿՏԵՍՆԵՆ

- 1) ԲԼԷՋԱՆ պօէմա 3 կրգով.
- 2) ԸՐՉԱԿ ԲՈՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՆՆԵՐ.
3. ԿԵԱՆՔԻ ՋԱՐԿԵՐԱԿՆԵՐԸ. վէպ (հատ. ա. աշա-
կերտական պայքարներ):

Գ Ի Ն Ն Է 20 Կ Ո Պ.

Գրինկ' Баку. Торговая ул. фотографія Мели-
кянна. Маркару Аветисянъ.